

Role of hotel social responsibility in the green behavior of staff (case study: 4- and 5-star hotels in Tabriz)

Yavar Babaei*

Assistant Professor, Department of Management and Tourism, Faculty of Economics and Management, Tabriz University, Tabriz, Iran

Shiva Khajeyi

Graduated in Tourism, Faculty of Management and Economics, Tabriz University, Tabriz, Iran.

Abstract

This study investigated the role of social responsibility on the green behavior of hotel employees among 4- and 5-star hotels in Tabriz. The research approach is based on positivism and was conducted quantitatively. The statistical population of the study is managers and employees of 4- and 5-star hotels in Tabriz, of which 216 people were selected as samples using cluster sampling. A standard questionnaire was used to collect data, and the structural equation modeling and Amos software were used to analyze the research data. The results of the study showed that social responsibility and environmental concern of employees are effective on their green behavior. However, the effect of supporting sustainable tourism on green behavior was not confirmed. Another result of the study is the significant effect of social responsibility on environmental concern and support for sustainable tourism, as well as the significant effect of environmental concern on support for sustainable tourism.

Keywords: Social responsibility, support for sustainable tourism, green behavior, environmental concerns, hotel industry

Introduction

The increased uses of fossil fuels and greenhouse gas emissions have exacerbated climate change (Shahzad et al, 2021). We are also witnessing the spread of environmental pollution in the hotel sector. Estimates show that in 2021, hotels accounted for about 363 million tons of carbon dioxide emissions, or in other words, about one percent of total global emissions (Herzallah et al, 2025). Therefore, paying attention to environmental issues in the hotel sector is necessary. One of the factors affecting the management of hotel activities towards the environment is the green behavior of employees. Green behavior of employees includes behaviors related to environmental sustainability in the workplace (Edosomwan et al, 2023). it is necessary to determine the variables that enable employees to have green behaviors in the workplace (based on organizational tasks or beyond) (Kerse, 2024). For this purpose, this study examines the effect of social responsibility, environmental concern, and support for sustainable tourism on green behavior of employees in hotels in Tabriz. Tabriz, as one of the leading cities in the field of tourism, has numerous hotels and residences. Identifying the factors affecting the green behavior of hotel employees in Tabriz and trying to strengthen these behaviors can lead the hotel industry in this city and also the tourism of this city towards adherence to and observance of environmentally sustainable practices. A review of the research literature shows that although a limited number of studies have been conducted in this area, no studies have been conducted in this field in 4- and 5-star hotels in Tabriz. Therefore, considering the above, the main issue in this study is what effect do social responsibility, environmental concern, and support for sustainable tourism have on the green behavior of hotel employees in Tabriz?

Literature Review

Considering the research objectives and the contents of the theoretical foundations and background sections of the research, and by examining various models in the theoretical literature in the field of social responsibility with the aim of identifying the factors affecting the green behavior of employees in the hotel industry, a conceptual model of the research was extracted, which has the variables of social responsibility, support for sustainable tourism, environmental concern, and green behavior. (Figure 1).

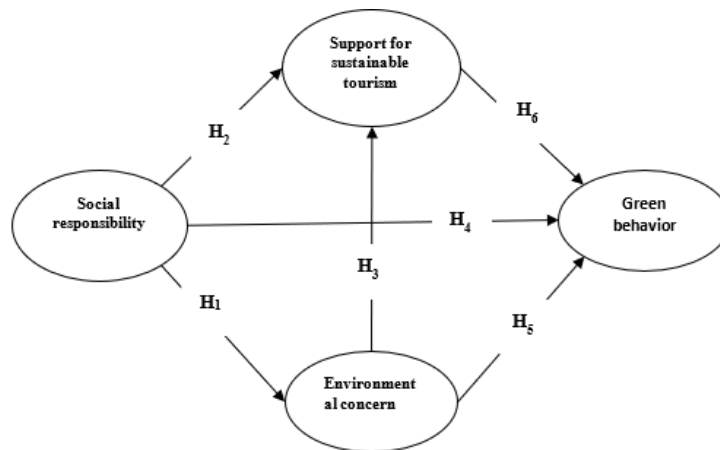

Figure 1: Conceptual model of the research

Methodology

This research is based on the positivist paradigm and is an applied research and follows a descriptive survey strategy and is based on field data collection and quantitative research. In terms of location, this research was conducted in the city of Tabriz and among 4 and 5 star hotels in this city. The statistical population of the research is the managers and employees of 4 and 5 star hotels in Tabriz, 216 people were selected from 10 4 and 5 star hotels in this city using cluster sampling. The data collection method is field and with a standard questionnaire, which includes the Social Responsibility (Su & Swanson, 2019), Support for Sustainable Tourism (Zargham Borujeni et al., 2020), Environmental Concern (Chuah et al., 2020), and Green Behavior (Su & Swanson, 2019). In order to examine the validity of the research tool, legal validity, face validity, and construct validity were used. Finally, the research data were analyzed using SPSS and Amos software in the form of two sections: descriptive statistics and inferential statistics.

Results

The research model was implemented in factor analysis mode in Amos software, which is shown in Figure (3) of the confirmatory factor analysis model in standardized mode.

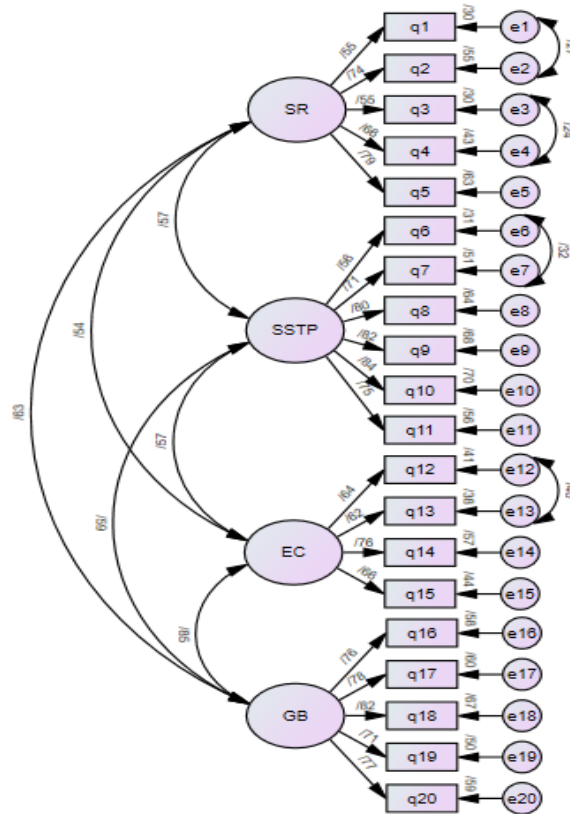

Figure 2: Confirmatory factor analysis in standard mode

Also, the structural research model was implemented to test the research hypotheses, the results of which are presented in Figure (3) in the standard estimation mode.

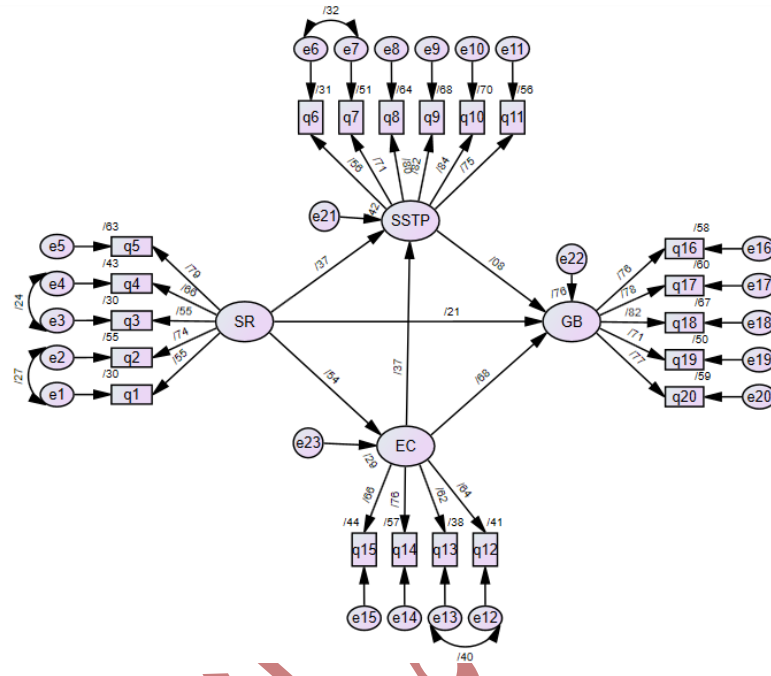

Figure 3: Structural model of research in standard estimation mode

The results of the research hypotheses are presented in Table 1, which shows that five hypotheses were confirmed and one hypothesis was not confirmed.

Table 1: Results of research hypotheses

Number	Hypothesis	Path Coefficients	T-value	R ²	Hypothesis status
H ₁	Social Responsibility → Environmental Concern	0.539	4.856	0.291	Yes
H ₂	Social Responsibility → Support for Sustainable Tourism	0.368	3.518	0.416	Yes
H ₃	Environmental Concern → Support for Sustainable Tourism	0.367	3.579		Yes
H ₄	Social Responsibility → Green Behavior	0.213	2.541	0.762	Yes
H ₅	Environmental Concern → Green Behavior	0.684	6.172		Yes
H ₆	Support for Sustainable Tourism → Green Behavior	0.083	10.64		No

Discussion

This study examined the characteristics of employees in the hotel sector, including social responsibility, environmental concern, and support for sustainable tourism development, and the role of these characteristics on employees' green behavior. For this purpose, six hypotheses were formulated. In the first hypothesis of the study, the results showed that social responsibility has a significant effect on environmental concern. In the second hypothesis of the study, the findings showed that social responsibility has a significant effect on supporting sustainable tourism. Also, in the third hypothesis of the study, the effect of environmental concern on supporting sustainable tourism development was confirmed. In the fourth hypothesis, the results showed that social responsibility has a significant effect on the behavior of hotel employees in the city of Tabriz. The results also showed that environmental concern also has a significant effect on employees' green behavior. Finally, in the sixth hypothesis, the research results showed that supporting sustainable tourism does not have a significant effect on the green behavior of hotel employees, and this hypothesis was not confirmed.

Conclusion

The findings of this study highlight the importance of paying attention to environmental issues and emphasize the role of employees in improving green practices in the hospitality sector. According to these findings, employees who are socially responsible and environmentally concerned can have green and environmentally friendly behaviors in the hospitality sector. On the other hand, hotel managers and owners, given the global trend towards environmental responsibility, should take various measures to help improve the green behavior of employees in their hotels.

نقش مسئولیت اجتماعی هتل در شکل گیری رفتار سبز کارکنان (مورد مطالعه: هتل های ۴ و ۵ ستاره شهر تبریز)

استادیار گروه مدیریت و گردشگری، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه تبریز،

تبریز، ایران

یاور بابائی *

دانش آموخته رشته گردشگری، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

شیوا خواجه‌ای

چکیده

افزایش نگرانی‌ها نسبت به محیط زیست و افزایش فزاینده آلودگی‌های محیطی ناشی از فعالیت‌های انسانی سبب شده که پایداری، رفتارهای سبز و مسئولیت اجتماعی در محیط‌های کاری و اماکن گردشگری اهمیت یابند. برای همین منظور این مطالعه به ارزیابی نقش مسئولیت اجتماعی بر رفتار سبز کارکنان در بین هتل‌های ۴ و ۵ ستاره شهر تبریز پرداخته است. رویکرد تحقیق بر اثبات گرایی استوار بوده و به صورت کمی انجام گرفته است. جامعه آماری تحقیق، مدیران و کارکنان هتل‌های ۴ و ۵ ستاره شهر تبریز می باشد که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تعداد ۲۱۶ نفر نمونه انتخاب شدند. جهت گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استاندارد استفاده شد و برای تحلیل داده‌های تحقیق از روش معادلات ساختاری و نرم افزار Amos استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد که مسئولیت اجتماعی و نگرانی زیست محیطی بر رفتار سبز کارکنان موثرند. اما اثر پشتیبانی از گردشگری پایدار بر رفتار سبز مورد تایید قرار نگرفت. از نتایج دیگر تحقیق اثر معنادار مسئولیت اجتماعی بر نگرانی زیست محیطی و پشتیبانی از گردشگری پایدار و نیز اثر معنادار نگرانی زیست محیطی بر پشتیبانی از گردشگری پایدار می باشد. یافته‌های این تحقیق، اهمیت توجه به مسائل مرتبط با محیط زیست را در بخش هتلداری برجسته کرده و بر نقش کارکنان در بهبود ملاحظات زیست محیطی در بخش هتلداری تاکید می کند. مطابق با یافته‌ها، شکل گیری مسئولیت اجتماعی و نگرانی نسبت به محیط زیست می‌تواند رفتارهای سبز و سازگار با محیط زیست کارکنان در بخش هتلداری را در پی داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: مسئولیت اجتماعی، پشتیبانی از گردشگری پایدار، رفتار سبز، نگرانی زیست محیطی، صنعت هتلداری،

شهر تبریز

مقدمه

مسائل زیست محیطی از آغاز انقلاب صنعتی در قرن نوزدهم به طور بی سابقه ای در سطح جهان مشاهده شده اند (O'Neill et al, 2020). منابع جهانی در نتیجه بهره‌برداری بیش از حد انسان با سرعت نگران‌کننده‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرند (Khan et al, 2021) و نتیجه آن افزایش انتشار گازهای گلخانه‌ای است و محیط زیست جهانی را به سمت بدتر شدن تغییر می‌دهد (Olubunmi et al, 2016). بنابراین سازمان ملل متحد اهداف توسعه پایدار را برای حداقل سازی خطر فاجعه‌های زیست محیطی تعیین کرد (Zhang et al, 2021). بر این اساس، از اصول توسعه پایدار می‌توان در جهت هدایت فعالیت‌های گردشگری به سمت پایداری در دوران معاصر استفاده کرد.

مفهوم پایداری مسیر منحصر به فردی را برای ارتقای رشد اجتماعی- زیست محیطی صنایع جهانی (مثلاً گردشگری) در پیش گرفته است (Higgins-Desbiolles et al, 2019). صنعت گردشگری، یکی از مدرن‌ترین و خلاق‌ترین و دارای سریع‌ترین رشد در بین صنایع مختلف در سطح جهانی به شمار می‌رود (وهاب‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰). مطابق آمارهای سازمان جهانی گردشگری، تعداد گردشگران بین‌المللی در سال ۲۰۲۴ بیش از ۱/۵ میلیارد نفر بوده و در نیمه اول سال ۲۰۲۵، با وجود افزایش تنش‌های ژئوپلیتیکی و تجاری، سفرهای بین‌المللی رشد ۵ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل را تجربه کرده است که نشان دهنده ثبات در رشد این صنعت است (UNWTO, 2025). بوده است. با این حال، اگرچه صنعت گردشگری مزایای اقتصادی عظیمی را برای کشورهای جهان به ارمغان می‌آورد؛ اما افزایش هزینه‌های زیست محیطی فعالیت‌های گردشگری باعث شده است که این صنعت تحت تأثیر غیرقابل انکار تغییرات اقلیمی جهانی قرار گیرد (Li, 2022). گسترده‌گی آن به اکوسیستم جهان آسیب زیادی وارد کرده و در نتیجه باعث شده است که این صنعت با بحران‌های زیست محیطی مواجه شود (Scott et al, 2019). بر اساس این مفهوم، وضعیت فعلی سؤالاتی را در مورد توسعه پایدار این صنعت مطرح می‌کند و در نتیجه نیاز به اقدامات پایداری را ایجاد می‌کند (Blázquez-Salom et al, 2019). در سطح جهانی نیز، تقاضای مصرف کنندگان به محصولات پایدار افزایش یافته است و همچنین انتظارات آنها از سازمان‌ها برای عملکرد مسئولانه افزایش یافته است (Alkandi,

2025). بنابراین پرداختن به مسائل پایداری در تولید و فعالیت می تواند به سازمان ها کمک کند تا اعتماد قوی تر و اعتبار بیشتری را برای ذینفعان ایجاد کنند (Suganthi, 2019). با توجه به این موارد، پایداری یکی از دغدغه های اصلی سازمان ها در بخش گردشگری است (Khan et al, 2021).

در بخش هتلداری شاهد گسترش آلودگی های زیست محیطی هستیم. به طوری که صنعت هتلداری یکی از پرمصرف ترین صنایع در سراسر جهان است که به طور قابل توجهی بر مصرف انرژی و انتشار کربن اثر می گذارد. برآوردها نشان می دهد که در سال ۲۰۲۱ هتل ها حدود ۳۶۳ میلیون تن انتشار دی اکسید کربن یا به عبارت دیگر حدود یک درصد از کل انتشار جهانی آن را به خود اختصاص دادند (Herzallah et al, 2025). بنابراین توجه به مسائل زیست محیطی در بخش هتلداری دارای ضرورت است. یکی از عوامل موثر بر مدیریت فعالیت های هتلها نسبت به محیط زیست، رفتار سبز کارکنان است. رفتار سبز کارکنان شامل رفتارهای مرتبط با پایداری زیست محیطی در محیط کار است (Edosomwan et al, 2023). در تعریفی دیگر اوانز و دیلچرت (2012) رفتار سبز کارکنان را به عنوان اقدامات و فعالیت های قابل اندازه گیری مرتبط با پایداری زیست محیطی که به وسیله کارکنان انجام می شود، تعریف می کنند. تحقیقات نشان می دهد که مقاصد گردشگری مختلف به دلیل رفتارهای غیرمسئولانه انسانی که نیاز فوری به اصلاح دارند، به شدت آسیب دیده اند (Wang et al, 2019). علاوه بر این، مطالعات پیشین نشان می دهد که درک تأثیر تخریب محیط زیست، کارکنان را به نشان دادن رفتارهای طرفدار محیط زیست تشویق کرده است که این امر به طور محدود در صنعت گردشگری مورد توجه قرار گرفته است (Sarfraz et al, 2022). کارکنان، در مقام اعضای سازمان و جامعه، نقشی محوری در تضمین پایداری محیط زیستی سازمان ایفا می کنند؛ به طوری که بروز رفتارهای سازگار با محیط زیست (سبز) از سوی آنان در محیط کار، از اهمیت بالایی برخوردار است (Weerakkody et al, 2022). زیرا رفتار سبز کارکنان با گسترش نگرش ها و رفتارهای طرفدار محیط زیست در محیط سازمانی منجر به افزایش عملکرد سبز می شود (Huo et al, 2022). بر همین اساس، تعیین متغیرهای موثر بر رفتارهای سبز کارکنان هتل در محیط کاری ضروری

است (Kerse, 2024). برای این منظور این مطالعه به بررسی اثر مسئولیت اجتماعی، نگرانی زیست محیطی و پشتیبانی از گردشگری پایدار بر رفتار سبز کارکنان در هتل‌های شهر تبریز می‌پردازد. شهر تبریز به عنوان یکی از شهرهای مطرح در حوزه گردشگری دارای هتل‌ها و اقامتگاه‌های متعددی است. شناخت عوامل موثر بر رفتار سبز کارکنان هتل‌های شهر تبریز و تلاش در جهت تقویت این رفتارها می‌تواند صنعت هتلداری در این شهر و نیز گردشگری این شهر را به سوی پایداری و رعایت شیوه‌های پایداری زیست محیطی هدایت کند. بررسی ادبیات تحقیق نشان می‌دهد که اگرچه پژوهش‌های محدودی در این حوزه انجام شده است اما هیچ مطالعه‌ای در این زمینه در هتل‌های ۴ و ۵ ستاره شهر تبریز انجام نگرفته است. همچنین این مطالعه مفهوم رفتار سبز کارکنان را در بخش هتلداری بررسی کرده است که به واسطه اهمیت هتل‌ها در مصرف انرژی، مصرف آب، انتشار گاز دی اکسید کربن و ... دارای اهمیت می‌باشد. به همین دلیل، انجام مطالعه در زمینه تعیین متغیرهای موثر بر رفتار سبز کارکنان در بخش هتل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از نوآوری‌های این تحقیق می‌توان به مواردی از قبیل تاکید بر نقش کارکنان در اقدامات زیست محیطی هتل‌ها، انتخاب جامعه مورد مطالعه به واسطه کمبود مطالعات انجام شده در آن و نیز تاکید بر پشتیبانی از گردشگری پایدار به عنوان نتیجه وجود مسئولیت اجتماعی و نگرانی زیست محیطی و نیز رفتار سبز به عنوان کارکردهای عملی احساس مسئولیت و نگرانی زیست محیطی می‌باشد. بنابراین با توجه به مطالب فوق، مساله اصلی در این تحقیق این است که مسئولیت اجتماعی هتل، نگرانی زیست محیطی و پشتیبانی از گردشگری پایدار چه تاثیری بر رفتار سبز کارکنان هتل‌های شهر تبریز دارند؟ و نیز مسئولیت اجتماعی هتل و نگرانی هتل چه تاثیری بر پشتیبانی از گردشگری پایدار دارد؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مسئولیت اجتماعی

مسئولیت اجتماعی یک جز استراتژیک از عملیات یک شرکت است که در آن شرکت داوطلبانه به مسائل محیط زیست و جامعه می‌پردازد و در مقابل اقدامات خود که بر مصرف، جامعه و محیط زیست تاثیر می‌گذارد، پاسخگو است (Zhang & Berhe, 2022). در واقع مسئولیت

اجتماعی به عنوان دستیابی به عملکرد کسب و کار در عین پایبندی به ارزش‌های اخلاقی، اجتماعی و زیست محیطی تعریف می‌شود (Tsoutsoura, 2004). این تلاش‌ها و فعالیت‌ها فراتر از تعهدات ساده اقتصادی و قانونی است و با هدف دستیابی به منافع اجتماعی انجام می‌شود و شرکت به صورت داوطلبانه ملاحظات اجتماعی و زیست محیطی را در عملیات تجاری و تعاملات ذینفعان ادغام می‌کند (Tian et al, 2015). اهمیت مسئولیت اجتماعی در سال‌های اخیر مدیران را از این واقعیت آگاه ساخته که مسئولیت اجتماعی نه تنها از نظر ایدئولوژیکی ضروری است، بلکه یک ضرورت اقتصادی در بازار امروز می‌باشد (Widyastuti et al, 2019). یک مقصد شامل بسیاری از بخش‌های مرتبط با گردشگری، مانند عملیات تور، حمل و نقل زمینی، خطوط هوایی، اقامت، رستوران‌ها و آژانس‌های مسافرتی است. بازیگران کلیدی در این بخش‌ها به عنوان ذینفعان اصلی که می‌توانند بر اقتصاد، محیط زیست، فرهنگ و جامعه مقصد تأثیر بگذارند، با چالش‌هایی در رابطه با مسئولیت اجتماعی روبرو هستند (Su et al, 2016). بسیاری از مطالعات، مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها را در صنعت گردشگری، مانند خطوط هوایی (Lee et al, 2013)، هتل‌ها (Singal, 2014) و رستوران‌ها (Kim & Kim, 2014) بررسی کرده‌اند. بسیاری از هتل‌ها، اقدامات مسئولیت اجتماعی شرکتی خود را در اسناد سیاستی و ارتباطات بازاریابی خود برجسته کرده‌اند (Ibnou-Laaroussi et al, 2020). طبق دیدگاه مسئولیت اجتماعی، هتل‌ها به کیفیت محیط زیست کمک می‌کنند و در کنار آن با توجه افزایش آگاهی زیست محیطی در جوامع، تقاضا برای محصولات سبز، وفاداری مشتری، برندسازی سبز و سودآوری آنها افزایش می‌یابد (Chung, 2020). بنابراین، یک کسب و کار مسئول از نظر اجتماعی، نیازهای جامعه را برآورده می‌کند و از این طریق ضمن بهبود اعتبار خود، تقاضای پایدار برای محصولات خود را تضمین می‌کند (Cho et al, 2019).

نگرانی زیست محیطی

نگرانی زیست محیطی را می‌توان به عنوان هوشیاری و بصیرتی که در نتیجه استفاده بیش از حد منابع طبیعی و آلودگی ناشی از آن در افراد شکل می‌گیرد، تعریف کرد. (قلی‌پور سلیمانی و همکاران، ۱۳۹۸). نگرانی زیست محیطی نشان دهنده آگاهی فرد از مشکلات زیست محیطی علاوه بر تعهد فرد به مدیریت مشکل است (Akehurst et al, 2012). نگرانی زیست محیطی

به عنوان یک عامل حیاتی در توضیح شکل گیری تصمیمات/رفتارهای سازگار با محیط زیست در نظر گرفته می شود (Raharjo et al, 2019). نگرانی زیست محیطی را می توان به عنوان «آگاهی/نگرانی در مورد تأثیر مضر رفتار غیرمسئولانه زیست محیطی انسان بر محیط طبیعی که انسان ها برای آن ارزش زیادی قائل هستند» توصیف کرد. این متغیر به دو روش مختلف مورد استفاده قرار می گیرد: نگرانی برای مسئله زیست محیطی خاص ناشی از یک صنعت خاص و نگرانی برای مسائل زیست محیطی جهانی ناشی از رفتار عمومی انسان (Ahmad et al, 2018). این تحقیق بر مورد اول، یعنی نگرانی در مورد اهمیت مشکلات زیست محیطی ناشی از بخش هتلداری، متمرکز است. در یک بازار رو به رشد با آگاهی زیست محیطی، این مفهوم توجه فزاینده ای را از سوی دانشگاهیان و متخصصان در صنایع مهمان نوازی و گردشگری به خود جلب می کند (Vazifehdoust et al, 2013). مطالعات قبلی ارتباط بین نگرانی زیست محیطی و رفتارهای سبز مسافران را نشان داده اند (Chan, & Wong et al, 2006) این مطالعات اهمیت نگرانی زیست محیطی را به عنوان یک عامل تأثیرگذار مهم و مثبت بر فرآیندهای تصمیم گیری سازگار با محیط زیست مشتریان نشان داده اند (Ahmad et al, 2018). افرادی که نگرانی زیست محیطی بالایی دارند، راحت تر در رفتارهای سبز شرکت می کنند و مایل به واکنش به مسائل زیست محیطی هستند (Vazifehdoust et al, 2013). نگرانی زیست محیطی به نگرش مثبت یا منفی نسبت به چالش های زیست محیطی، تخریب محیط زیست و تغییرات اقلیمی اشاره دارد و به عنوان یک ویژگی عاطفی که دلسوزی، نگرانی ها، علائق و عدم علائق فرد نسبت به محیط زیست شناخته می شود». به همین دلیل است که این متغیر یک عامل نگرشی قوی و تأثیرگذار برای رفتار طرفدار محیط زیست در نظر گرفته می شود (Ibnou-Laaroussi et al, 2020).

تحقیقات نشان می دهد که یکی از عوامل موثر بر نگرانی زیست محیطی، مسئولیت اجتماعی می باشد. فلسفه مسئولیت اجتماعی و نگرانی زیست محیطی در بلندمدت، تعادل بین اجزای اجتماعی، زیست محیطی و اقتصادی است (Tao et al, 2022). با این وجود، مسئولیت اجتماعی و نگرانی زیست محیطی در بلندمدت در اهداف دارای تمایز هستند. بهرینگر و سگدی (2016) ادعا کردند که نگرانی زیست محیطی بیشتر بر برآورده کردن خواسته ها؛ اصول اخلاقی؛ عناصر اجتماعی، مالی و زیست محیطی؛ حقوق مدنی؛ و همکاری تمرکز دارد، در حالی که مسئولیت

اجتماعی شرکتی بر روابط متقابل زیست محیطی و اجتماعی؛ نگرش سهامداران؛ رفتار اخلاقی؛ و داوطلبی متمرکز است. به همین ترتیب، دیلیک و ماف (2016) ادعا کردند که نگرانی زیست محیطی در سطح کلان متمرکز است، اما مسئولیت اجتماعی شرکتی صرفاً بر رویکردهای سطح صنعت و بهره‌وری زیست محیطی تمرکز دارد. ارتباط بین مسئولیت اجتماعی شرکتی و نگرانی زیست محیطی هم از نظر عملی و هم از نظر نظری مورد توجه است (Tao et al, 2022). در واقع، از مشتریانی که سطح بالایی از نگرانی زیست محیطی دارند، انتظار می‌رود که احساس روشنی از مسئولیت‌پذیری زیست محیطی داشته باشند و از اقدامات سازگار با محیط زیست پیروی کنند (Biswas & Roy, 2015)، به عنوان مثال، صرفه‌جویی در مصرف برق و خرید خدمات و محصولات سازگار با محیط زیست. علاوه بر این، آنها می‌توانند تاکتیک‌های سبزشویی شرکت را نیز شناسایی کرده و از اثرات مطلوب آن آگاه باشند، بنابراین استفاده از چنین خدمات و محصولاتی را افزایش دهند (Newton et al., 2015). بنابراین با توجه به مطالب فوق، فرضیه اول تحقیق به صورت زیر مطرح می‌شود:

H₁: مسئولیت اجتماعی هتل بر نگرانی زیست محیطی کارکنان هتل تاثیر دارد.

پشتیبانی از گردشگری پایدار

گردشگری پایدار نوعی گردشگری است که آثار اقتصادی، اجتماعی و محیطی حال و آینده در آن ملاحظه می‌شود و به نیازهای بازدیدکنندگان، صنعت گردشگری، محیط و جامعه میزبان توجه می‌کند (ضرغام و همکاران، ۱۳۹۸). پایداری به عنوان توانایی دستیابی به بهبود اجتماعی و زیست محیطی بدون ایجاد موانع برای نسل‌های آینده توصیف می‌شود (Maruyama et al, 2019). پایداری از مولفه اصلی پایداری اقتصادی، پایدار اجتماعی و پایداری زیست محیطی تشکیل شده است (Torrent-sellens et al, 2023). با وجود اهمیت همه مولفه‌های پایداری، امروزه پایداری زیست محیطی اهمیتی ویژه دارد. به این دلیل که امروزه مصرف بالایی از منابع، مواد اولیه و انرژی وجود دارد (Olah et al, 2020). علاوه بر این، شیوه‌های مانند سوزاندن یا ریختن زباله، دفع مواد سمی در طبیعت بیشتر از گذشته است (Weerakkody et al, 2022). همه این موارد منجر به انتشار بالای کربن و گازهای گلخانه‌ای، تغییرات آب و هوایی، بلایای طبیعی و ... می‌شود. بنابراین، تمرکز بر پایداری زیست

محیطی اهمیت دارد (Kerse, 2024). گردشگری پایدار به عنوان «رویکردی مثبت برای کاهش تنش‌ها و اصطکاک‌های ایجاد شده به وسیله تعاملات پیچیده بین صنعت گردشگری، بازدیدکنندگان، محیط زیست و جوامع میزبان گردشگران» تعریف می‌شود. گردشگری پایدار به توسعه و پایداری بلندمدت صنعت گردشگری کمک می‌کند (Khan et al, 2021). توسعه گردشگری پایدار به عنوان نوعی از گردشگری تعریف می‌شود که به طور معناداری به فرآیند توسعه کمک می‌کند و در عین حال اصول توسعه را حفظ می‌کند. این نوع گردشگری به گونه‌ای طراحی شده است که نیازها و خواسته‌های نسل‌های آینده را به خطر نیندازد و به آن‌ها امکان دهد تا به منابع و فرصت‌های لازم دسترسی داشته باشند (Khan et al, 2022).

مطالعات نشان می‌دهد که مسئولیت اجتماعی و نگرانی زیست محیطی بر پشتیبانی از گردشگری پایدار، موثر هستند (Fang et al, 2018؛ ضرغام بروجنی و همکاران، ۱۳۹۸). مسئولیت اجتماعی پدیده‌ای است که جنبه‌های زیست محیطی را در دستیابی به رفاه اجتماعی در نظر می‌گیرد. در بخش گردشگری، مسئولیت اجتماعی شرکتی نیاز به اجرای ابتکارات سازگار با محیط زیست را افزایش می‌دهد و در نتیجه توسعه اجتماعی-زیست محیطی را تضمین می‌کند (Paskova & Zelenka, 2019). مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها نقش مهمی در توسعه پایدار ایفا می‌کند. مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها تأثیر زیادی بر ذینفعان شرکت‌ها (مانند کارکنان، دولت و مشتریان) دارد (Fang et al, 2018). فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی کارکنان نقش مهمی در ایجاد ارتباط فرد با محیط زیست ایفا می‌کند. این امر باعث می‌شود کارکنان این ابزار را به عنوان توجیه منطقی برای انجام کار خوب بپذیرند. در توضیح این مفهوم، تحقیق نشان می‌دهد که قابلیت مسئولیت اجتماعی شرکتی درک شده به طور گسترده بر درک کارکنان تأثیر می‌گذارد و در نتیجه توسعه پایدار گردشگری را به طور قابل توجهی افزایش می‌دهد (ضرغام بروجنی و همکاران، ۱۳۹۸).

تحقیقات همچنین نشان می‌دهد که سیاست‌های گردشگری پایدار نقش مهمی در حفظ محیط زیست و حمایت از عناصر اجتماعی-فرهنگی یک مقصد دارند. در این زمینه خان و همکاران (۲۰۲۱) نشان دادند که سیاست‌های گردشگری پایدار به طور قابل توجهی بر مدیریت مقصد و مسئولیت اجتماعی تأثیر می‌گذارند، که برای توسعه گردشگری پایدار ضروری هستند. به طور خلاصه، حمایت کارکنان هتل از گردشگری پایدار به طور قابل توجهی به نگرانی‌ها و آگاهی

زیست‌محیطی آنها بستگی دارد. تقویت این جنبه‌ها از طریق برنامه‌ها و آموزش‌های هدفمند می‌تواند منجر به اتخاذ مؤثرتر و گسترده‌تر شیوه‌های پایدار در بخش هتلداری شود و به پیشبرد اهداف گردشگری پایدار کمک کند (Sourvinou & Filimonau, 2023; El-Tahhan, 2017). در نتیجه، بر اساس این ادبیات، فرضیه‌های زیر را تدوین می‌گردد:

H₂: مسئولیت اجتماعی هتل بر پشتیبانی از گردشگری پایدار تاثیر دارد.

H₃: نگرانی زیست‌محیطی کارکنان هتل بر پشتیبانی از گردشگری پایدار تاثیر دارد.

رفتار سبز کارکنان

رفتار سبز کارکنان شامل درگیر شدن کارکنان در رفتارهای سبز، از جمله اقدامات کارکنان برای انجام کار به روشی سازگار با محیط زیست مانند بازیافت، استفاده منطقی از منابع، مشارکت در محیط زیست است (Su & Swanson, 2019). طبق تحقیقات انجام شده، اصطلاحات متنوعی برای توصیف رفتار مفید نسبت به محیط زیست استفاده شده است، از جمله اصطلاح رفتار حامی محیط زیست، رفتار سازگار با محیط زیست، رفتار اکولوژیکی، رفتار حفاظتی یا رفتار سبز (Vicente, 2024). رفتار سبز کارکنان، رفتاری مثبت در محل کار است که به مسائل زیست‌محیطی و توسعه پایدار می‌پردازد (Edosomwan et al, 2023). در واقع، رفتار سبز کارکنان پدیده‌ای است که ساختار حفاظت از محیط زیست را منطقی می‌کند (Li, 2022). در حالی که این رفتار را می‌توان در چهار بُعد، یعنی یادگیری سبز، شیوه‌های فردی، تأثیرگذاری بر دیگران و صداها‌ی سازمانی، مورد بررسی قرار داد (Zhang et al, 2021)، می‌توان آن را به عنوان رفتار سبز درون نقشی و فرانقشی نیز در نظر گرفت. رفتار سبز درون نقشی کارکنان، رفتاری است که در نتیجه انتظارات کارکنان برای انجام وظایف خود به شیوه‌های سازگار با محیط زیست رخ می‌دهد. این رفتارها شامل تغییر جهت کارکنان به سمت فعالیت‌های پایدار مطابق با سیاست‌های سازمانی و نشان دادن رفتارهای سازگار با محیط زیست به عنوان بخشی از شرح وظایف آنها می‌شود (Norton et al, 2015). بنابراین، استفاده معقول از آب و انرژی، حفاظت از منابع سازمانی و کاهش یا جلوگیری از ضایعات سمی ناشی از انتظارات سازمانی هنگام انجام وظایف، نمونه‌هایی از رفتار سبز درون نقشی هستند (Kerse et al, 2021). در

مقابل، رفتار سبز فرانشی کارکنان، رفتاری سازگار با محیط زیست است که به صورت داوطلبانه توسط یک کارمند صورت می گیرد و به عنوان رفتار بشردوستانه سازمانی نسبت به محیط زیست نیز شناخته می شود (Katz et al, 2022). این رفتارها شامل اقدامات خودجوش کارکنان در راستای پایداری محیط زیست است که از وظایف رسمی سازمانی فراتر می رود (El-Tony & Choo, 2021). اولویت دادن به محیط زیست، ارائه توصیه های طرفدار محیط زیست برای بهبود فرآیندها یا محصولات موجود، آغاز سیاست ها و برنامه های سبز، خاموش کردن چراغ ها و رایانه ها در مواقع عدم استفاده و تشویق سایر کارکنان به سبز بودن، برخی از رفتارهای سبز فرانشی هستند (Kerse et al, 2021). بنابراین، درحالی که رفتار سبز درون نقشی، بخشی از وظایف اصلی کارکنان محسوب می شود؛ در مقابل، رفتار سبز فرانشی، رویکردی داوطلبانه، فعالانه و تغییردهنده در قبال چالش های محیط زیست در سازمان است (Bissing-Olson et al., 2013).

بررسی ادبیات تحقیق نشان می دهد که عوامل مختلفی از جمله مسئولیت اجتماعی، نگرانی زیست محیطی و پشتیبانی از گردشگری پایداری بر رفتار سبز کارکنان در صنعت گردشگری و به ویژه بخش هتلداری موثر هستند. در این راستا باید تاکید کرد که مسئولیت اجتماعی شرکتی موضوعی حیاتی در گردشگری است که تأثیر آسیب های زیست محیطی را کاهش می دهد و به سیاست های شرکت ها برای دستیابی به توسعه پایدار اشاره دارد (Han et al, 2020). مسئولیت اجتماعی شرکتی باعث می شود که کارکنان فعالیت های پایداری را اتخاذ کنند و در نتیجه رفاه محیط زیست را تضمین کنند (Abdullah et al, 2020). امروزه، افراد و مشاغل که آسیب پذیری محیطی را کنترل می کنند، درگیر رفتارهای طرفدار محیط زیست شده اند. بر این اساس، دانشگاهیان با ایجاد ارتباط بین شیوه های مسئولیت اجتماعی شرکتی و رفتار پیشگیرانه کارکنان، بیان می کنند که رفتار پیشگیرانه کارکنان به سازمان ها کمک می کند تا با چالش های فزاینده زیست محیطی مقابله کنند. در واقع، رفتار زیست محیطی با هدایت اقدامات سازگار با محیط زیست کارکنان برای دستیابی به اهداف پایداری، محیطی سالم ایجاد می کند (Halder et al, 2020). نکته قابل توجه این است که در سال های اخیر، تلاش های سازمان های فعال در

پرداختن به نگرانی‌های زیست‌محیطی، باعث شده است که کارکنان نسبت به تخریب فزاینده محیط زیست واکنش نشان دهند. بر این اساس، با شتاب گرفتن جهان به سمت صنعتی شدن و مسائل زیست‌محیطی رو به رشد، به شدت الزام انجام اقدامات مختلف برای تقویت رفتار سازگار با محیط زیست افراد احساس می‌شود. بر اساس این گفته، سازمان‌ها به طور قابل توجهی کارکنان را برای اتخاذ فعالیت‌های اجتماعی-زیست‌محیطی ترغیب می‌کنند و در نتیجه آنها را در رفتار طرفدار محیط زیست مشارکت می‌دهند (Cheema et al, 2020).

رفتار سازگار با محیط زیست کارکنان، آنها را به ایجاد درک مثبت از مسئولیت اجتماعی شرکتی تشویق می‌کند. کارکنانی که برای طبیعت ارزش قائلند، مسئولیت زیست‌محیطی جدی در قبال شیوه‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی از خود نشان می‌دهند. مسئولیت اجتماعی شرکتی، به عنوان یک عامل زمینه‌ای، رفتار سازگار با محیط زیست کارکنان را به سمت ایجاد نتایج مثبت زیست‌محیطی سوق می‌دهد (Ruepert et al, 2017). اقدام سازگار با محیط زیست یک فرد، حفاظت پایدار از منابع را ترویج کرده و ثبات محیط زیست را تضمین می‌کند. در بخش گردشگری، درک بهبود یافته از مسئولیت اجتماعی شرکتی به عاملی حیاتی در تسریع رفتار زیست‌محیطی کارکنان تبدیل شده است (Tuan, 2018). در نتیجه، بسیاری از سازمان‌های گردشگری تلاش‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی را برای دستیابی به توسعه گردشگری سازگار با محیط زیست ترویج کرده‌اند (Han et al, 2020). بنابراین با توجه به مطالب فوق، فرضیه‌های زیر مطرح می‌گردد

H4: مسئولیت اجتماعی بر رفتار سبز کارکنان هتل تاثیر دارد.

H5: نگرانی زیست محیطی بر رفتار سبز کارکنان هتل پایدار تاثیر دارد.

H6: پشتیبانی از گردشگری پایدار بر رفتار سبز کارکنان هتل تاثیر دارد.

پیشینه پژوهش

ابدو و ادگار (2025) در مطالعه‌ای با عنوان پرورش رفتار سبز: بررسی شایستگی‌های مدیریتی برای مدیریت مؤثر منابع انسانی سبز در هتل‌ها، چارچوبی از شیوه‌های مدیریت منابع انسانی سبز را به عنوان ساز و کاری محوری برای افزایش توانایی‌ها، انگیزه و فرصت‌های کارکنان برای حمایت از عملکرد پایدار پیشنهاد دادند. این چارچوب بر اساس سه شایستگی مدیریتی اصلی

شامل حل مسئله، ارتباط و اعتماد، که از طریق آموزش رسمی، استراتژی‌های تعامل، اشتراک دانش و ابتکارات اعتمادسازی توسعه می‌یابند، بنا شده است. این تحقیق با گسترش مدل توانایی-انگیزه-فرصت برای گنجاندن شیوه‌های مدیریت منابع انسانی سبز و برجسته کردن اهمیت استراتژیک سرمایه‌گذاری در شایستگی‌های مدیریتی و منابع انسانی برای همسوسازی توسعه کارکنان با اهداف پایداری شرکت، به گفتگوهای موجود در این زمینه کمک می‌کند.

لوپیس و همکاران (2024) در مطالعه‌ای با عنوان نقش رفتار سبز داوطلبانه و عملکرد سبز در ارتقای پایداری در صنعت مهمان‌نوازی نشان دادند که آموزش سبز، تعهد سبز و مدیریت دانش سبز نقش مهمی در ترویج شیوه‌های پایدار در صنعت هتلداری دارند. سرمایه‌گذاری در آموزش کارکنان برای ایجاد دانش و مهارت، نشان دادن تعهد قوی مدیریت به پایداری و اجرای مدیریت دانش مؤثر، کلید ایجاد یک محیط کاری است که از پایداری و مسئولیت‌پذیری زیست‌محیطی پشتیبانی می‌کند.

آگراول و پرادهان (2023) در مطالعه‌ای با عنوان رفتار سبز کارکنان در هتل‌ها: نقش مدیریت منابع انسانی سبز، رهبری تحول‌آفرین سبز و همخوانی ارزش‌ها انجام دادند. یافته‌های تحقیق، ارتباط غیرمستقیم معناداری را بین مدیریت منابع انسانی سبز و رهبری تحول‌آفرین سبز از یک سو و رفتار سبز درون‌نقشی و رفتار سبز فرانشی از سوی دیگر از طریق همخوانی ارزش‌ها گزارش می‌دهند.

خان و همکاران (2022) در مطالعه‌ای با عنوان پیشایندهای رفتار سبز کارکنان در صنعت هتلداری، نشان دادند که رهبری اخلاقی محیط زیستی با جو روانشناختی سبز و رفتار سبز کارکنان ارتباط مثبت دارد. علاوه بر این، جو روانشناختی سبز با رفتار سبز کارکنان ارتباط مثبت دارد و جو روانشناختی سبز در رابطه بین رهبری اخلاقی محیط زیستی و رفتار سبز کارکنان واسطه‌گری می‌کند.

السویدی و همکاران (2021) در مطالعه‌ای با عنوان درک ارتباط بین مسئولیت اجتماعی شرکتی و رفتار سبز کارکنان هتل، نتیجه گرفتند که مسئولیت اجتماعی شرکتی محرک اصلی رفتار سبز کارکنان در هتل است. رفاه کارکنان و هنجارهای زیست‌محیطی شخصی تا حدی این رابطه را میانجی‌گری می‌کنند. علاوه بر این، یافته‌ها نشان می‌دهد که استراتژی زیست‌محیطی هتل این روابط را تعدیل می‌کند.

احمد و همکاران (2020) در مطالعه‌ای با عنوان تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکتی و محرک‌های محیطی بر رفتار سبز کارکنان: اثر واسطه‌ای رفاه کارکنان، در بین کارکنان هتل‌های پاکستان به این نتیجه رسیدند که مسئولیت اجتماعی شرکتی، نگرانی زیست‌محیطی و دانش تأثیر مثبتی بر رفاه کارکنان دارند. علاوه بر این، نگرانی زیست‌محیطی، دانش و رفاه زیست‌محیطی تأثیر مثبتی بر رفتار سبز دارند، در حالی که مسئولیت اجتماعی شرکتی و دانش زیست‌محیطی تأثیر مثبت اما ناچیزی دارند. علاوه بر این، رفاه به طور کامل واسطه رابطه بین مسئولیت اجتماعی شرکتی و رفتار سبز و بین آگاهی زیست‌محیطی و رفتار سبز کارکنان است.

بابائی و شیخ حسنی (۱۴۰۴) در مطالعه‌ای با عنوان ارزیابی عوامل مؤثر بر عملکرد محیط زیستی کارکنان هتل (مورد مطالعه: هتل‌های شهر یزد)، نشان دادند که رفتار شهروندی و رفتار حامی محیط زیست تأثیر معناداری بر عملکرد محیط زیستی کارکنان دارد. اما تأثیر مشارکت محیط زیستی و تعهد سازمانی بر عملکرد محیط زیستی کارکنان هتل در شهر یزد مورد تأیید قرار نگرفت. از نتایج دیگر تحقیق، اثر معنادار مشارکت محیط زیستی، تعهد سازمانی و رفتار شهروندی بر رفتار حامی محیط زیست؛ اثر معنادار مشارکت محیط زیستی بر تعهد سازمانی و اثر معنادار مشارکت زیست-محیطی و تعهد سازمانی بر رفتار شهروندی می‌باشد.

نهادوندی و همکاران (۱۴۰۲) در مطالعه‌ای با عنوان بررسی تأثیر اینترنت اشیا، قصد خرید و عملیات سازمانی سبز در رفتار سازمانی سبز کارکنان در صنعت هتلداری، نشان دادند که اینترنت اشیا در عملیات سبز و رفتار سبز کارکنان تأثیر معناداری دارد. همچنین قصد خرید سبز در عملیات سبز و رفتار سبز کارکنان تأثیر معناداری داشت، اما تأثیر عملیات سبز در رفتار سبز کارکنان تأیید نشد.

یوسفی و همکاران (۱۴۰۱) در مطالعه‌ای با عنوان تبیین مدل مسئولیت‌پذیری اجتماعی در صنعت هتلداری با رویکرد فراترکیب، ضمن شناسایی شرایط علی، مداخله‌گر و زمینه‌ای تأثیرگذار بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی هتل‌ها، راهبردها و اقداماتی در زمینه ارتقا سطح مسئولیت‌پذیری کارکنان، بازاریابی سبز، مدیریت سبز، صرفه‌جویی، توسعه مشارکت اجتماعی و غیره شناسایی شدند. همچنین بهبود رضایت ذی‌نفعان، ارتقاء عملکرد هتل و افزایش سطح رفاه اجتماعی، برندسازی و پایداری هتل به عنوان پیامدهای پیاده‌سازی این راهبردها مشخص گردید.

عالم‌شهن آبادی و بهرام‌زاده (۱۴۰۱) در مطالعه‌ای با عنوان ارزیابی رفتار مدیریت منابع انسانی سبز و آگاهی زیست محیطی بر رفتارهای سبز با در نظر گرفتن نقش تعدیلگر ارتقا عملکردی سبز (مطالعه موردی: هتل بزرگ تهران)، نتیجه گرفتند که اثرات آگاهی زیست محیطی بر روی مدیریت منابع انسانی سبز با در نظر گرفتن نقش میانجی گری عملکرد مراقبت از محیط زیست کارکنان مبتکرانه مورد تایید بوده است. ولی اثر عملکرد مراقبت از محیط زیست کارکنان مرتبط با وظایف همسو و معنادار نیست. همچنین رهبری خدمتگزار نقش واسطه در رابطه بین مدیریت منابع انسانی سبز و عملکرد مراقبت از محیط زیست کارکنان مرتبط با وظایف ندارد.

سبک رو و همکاران (۱۴۰۰) در مطالعه‌ای با عنوان تأثیر مدیریت منابع انسانی سبز در عملکرد محیطی با میانجیگری عوامل توانمندساز فرهنگ سازمانی سبز، تعهد سازمانی و رفتار زیست محیطی، در بین کارکنان هتل نتیجه گرفتند که مدیریت منابع انسانی سبز در تعهد سازمانی کارکنان، توانمندساز فرهنگ سازمانی و رفتار دوستدار محیط زیستی تأثیر مثبت دارد. همچنین نتایج نشان داد که مدیریت منابع انسانی سبز از طریق دو متغیر میانجی تعهد سازمانی و رفتار دوستدار محیط زیستی کارکنان در عملکرد محیطی تأثیر مثبت دارد.

بابائی و فانی (۱۴۰۰) در مطالعه‌ای با عنوان اثر مدیریت منابع انسانی سبز بر رفتار شهروندی زیست محیطی و رفتارهای حامی محیط زیست کارکنان در هتل های استان یزد و کرمان، به این نتیجه رسیدند که مدیریت منابع انسانی سبز تأثیر مثبت و معناداری بر مشارکت زیست محیطی کارکنان، رفتار شهروندی زیست محیطی و رفتارهای حامی محیط زیست کارکنان دارد. همچنین مشارکت زیست محیطی و رفتار شهروندی زیست محیطی کارکنان تأثیر معناداری بر رفتارهای حامی محیط زیست کارکنان دارد.

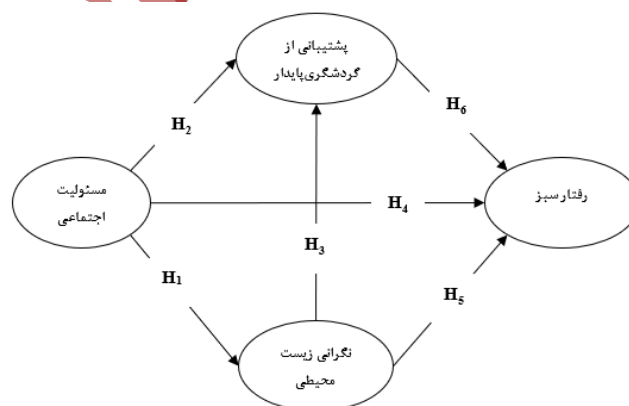
ضرغام بروجنی و همکاران (۱۳۹۹) در مطالعه‌ای با عنوان اثر مسئولیت اجتماعی بر پشتیبانی از گردشگری پایدار در شهر سرعین، نتیجه گرفتند که مسئولیت اجتماعی بر منافع ادراک شده و پشتیبانی از گردشگری پایدار و نیز منافع ادراک شده بر پشتیبانی از گردشگری پایدار اثر معنادار دارد. همچنین مسئولیت اجتماعی بر هزینه‌های ادراک شده تأثیر معنادار و منفی دارد. در نهایت، منافع ادراک شده، نقش میانجی در تأثیر مسئولیت اجتماعی بر پشتیبانی از گردشگری پایدار

دارد؛ اما نقش میانجی هزینه های ادراک شده بر تاثیر مسئولیت اجتماعی بر پشتیبانی از گردشگری پایدار مورد تایید قرار نگرفت.

با مروری بر مطالعات پیشین مرتبط با موضوع تحقیق، مشاهده می گردد که اگرچه مطالعاتی به بررسی پیشایندها و عوامل موثر بر رفتار سبز کارکنان پرداخته اند، اما مطالعه ای که بتواند به طور جامع اثر مسئولیت اجتماعی، پشتیبانی از گردشگری پایدار و نگرانی زیست محیطی را بر رفتار سبز کارکنان بررسی کند، موجود نبود. همچنین، در بررسی مطالعات داخلی مشاهده می گردد که اثر نگرانی زیست محیطی و پشتیبانی از گردشگری پایدار بر رفتار سبز کارکنان هتل مورد بررسی قرار نگرفته است. به علاوه از نظر قلمرو مکانی، تاکنون مطالعه ای در این حوزه در بین کارکنان هتل های شهر تبریز انجام نگرفته است. بنابراین با توجه به این موارد، تحقیق حاضر به دنبال توسعه ادبیات تحقیق در این حوزه است و به دنبال پوشش دادن خلایک مطالعاتی در ارتباط با عوامل موثر بر رفتار سبز کارکنان هتل با تاکید بر مسئولیت اجتماعی، نگرانی زیست محیطی و پشتیبانی از گردشگری پایدار است.

مدل مفهومی

با توجه به اهداف تحقیق و مطالب بخش مبانی نظری و پیشینه تحقیق و با بررسی مدل های مختلف در ادبیات نظری در حوزه مسئولیت اجتماعی با هدف شناسایی عوامل موثر بر رفتار سبز کارکنان در صنعت هتلداری، مدل مفهومی تحقیق استخراج شد که دارای متغیرهای مسئولیت اجتماعی، پشتیبانی از گردشگری پایدار، نگرانی زیست محیطی و رفتار سبز می باشد. (شکل ۱).

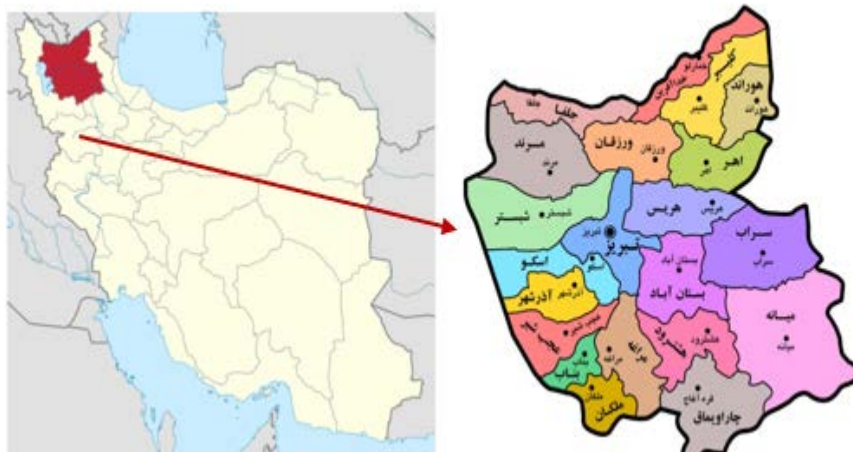
شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش (منبع: برگرفته از ادبیات تحقیق)

روش تحقیق

این تحقیق براساس پارادایم اثبات گرایی در زمره تحقیقات کاربردی بوده و از استراتژی توصیفی پیمایشی پیروی می کند و براساس گردآوری داده های میدانی و مبتنی بر تحقیقات کمی می باشد. از لحاظ زمانی این تحقیق به صورت مقطعی و در بازه زمانی پاییز و زمستان ۱۴۰۳ و از نظر مکانی این تحقیق در شهر تبریز انجام گرفت. جامعه آماری تحقیق مدیران و کارکنان هتل های ۴ و ۵ ستاره شهر تبریز می باشد. این شهر دارای چهار هتل ۵ ستاره و شش هتل ۴ ستاره می باشد. شیوه نمونه گیری به صورت خوشه ای بود. به این صورت که هر هتل به عنوان یک خوشه در نظر گرفته شد و اقدام به نمونه گیری در بین اعضای کارکنان و مدیران هتل ها صورت گرفت و تعداد ۲۱۶ نفر از بین ۸ هتل ۴ و ۵ ستاره این شهر انتخاب گردید. شیوه گردآوری داده ها به صورت میدانی و با ابزار پرسشنامه استاندارد می باشد که شامل پرسشنامه مسئولیت اجتماعی (Su & Swanson, 2019) با ۵ گویه، پرسشنامه پشتیبانی از گردشگری پایدار (ضرغام بروجنی و همکاران، ۱۳۹۸) با ۶ گویه، پرسشنامه نگرانی زیست محیطی (Chuah et al, 2020) با ۴ گویه و رفتار سبز کارکنان (Su & Swanson, 2019) با ۵ گویه می باشد که برای سنجش آن ها از طیف پنج گزینه ای لیکرت استفاده شده است. به منظور بررسی روایی ابزار تحقیق، از روایی قانونی، روایی صوری و روایی سازه استفاده شد. براساس روایی قانونی که میزان سازگاری نظری با ادبیات و میزان پشتیبانی تجربی از روابط بین سازه ها را نشان می دهد (Lim, 2024؛ بابائی و شیخ حسنی، ۱۴۰۴). با توجه به اینکه ابزار تحقیق از منابع معتبر استخراج گردید؛ بنابراین روایی قانونی آن مورد تایید می باشد. برای بررسی روایی صوری، پرسشنامه در اختیار خبرگان قرار گرفت و براساس نظر آن ها مورد اصلاح و بازبینی قرار گرفت. همچنین از روایی سازه نیز جهت ارزیابی روایی پرسشنامه استفاده شد که نتایج آن در بخش یافته ها ارائه شده است (جدول ۶ و ۷). به منظور بررسی پایایی تحقیق از شاخص های آلفای کرونباخ، امگای مک دونالد و پایایی ترکیبی استفاده شد که نتایج آن در بخش یافته ها ارائه شده است (جدول ۶). در نهایت داده های حاصل از توزیع میدانی پرسشنامه با استفاده از نرم افزار SPSS و Amos و در قالب دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

محدوده مورد مطالعه

تبریز شهری در شمال غرب ایران و مرکز استان آذربایجان شرقی می باشد. شهر تبریز در موقعیت جغرافیایی ۳۸ درجه و ۴ دقیقه شمالی و ۴۶ درجه و ۱۷ دقیقه شرقی قرار دارد. این شهر دارای ارتفاع ۱۳۵۰ متر از سطح دریا و در فاصله ۶۳۰ کیلومتری از شهر تهران قرار دارد. وسعت این منطقه حدوداً ۲۴,۴۵۱ کیلومتر مربع بوده و مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵ دارای جمعیتی بالغ بر ۱,۵۸۴,۸۵۵ نفر می باشد. شهر تبریز، به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص، پیشینه تاریخی غنی و فرهنگ پربار، یکی از مقاصد مهم گردشگری ایران به شمار می رود. این شهر علاوه بر آثار تاریخی ارزشمند، از طبیعت زیبا و امکانات تفریحی متنوعی برخوردار است که آن را به یکی از مهم ترین قطب های گردشگری کشور تبدیل کرده است. تبریز با داشتن بازار بزرگ تبریز که در فهرست میراث جهانی یونسکو ثبت شده است، ارگ علیشاه، مسجد کبود، خانه های تاریخی، موزه های متعدد و پارک های زیبا، جذابیت ویژه ای برای گردشگران دارد. این شهر همچنین به واسطه فرهنگ غنی، غذاهای محلی بی نظیر همچون کوفته تبریزی و لبنیات مرغوب، تجربه ای منحصر به فرد برای مسافران رقم می زند. علاوه بر بناهای تاریخی، طبیعت زیبای ائل گلی و کوه عینالی از جمله مکان هایی هستند که گردشگران را به خود جذب می کنند. همچنین، تبریز در سال ۲۰۱۸ به عنوان پایتخت گردشگری کشورهای اسلامی انتخاب شد که نشان دهنده اهمیت این شهر در صنعت گردشگری است. در شکل (۲) موقعیت شهر تبریز بر روی نقشه ایران و استان آذربایجان شرقی نمایش یافته است.

شکل ۲: موقعیت شهر تبریز در نقشه ایران

یافته‌های تحقیق

پس از گردآوری داده‌های تحقیق از جامعه آماری، داده‌های بدست آمده وارد نرم افزار SPSS شد و پس از پیش پردازش اولیه، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج بخش توصیفی در قالب اطلاعات جمعیت شناختی و آمار توصیفی سوالات و متغیرهای تحقیق با استفاده از نرم افزار SPSS بخش استنباطی در دو بخش تحلیل عاملی تاییدی و تحلیل ساختاری با استفاده از نرم افزار Amos انجام گرفت. در ادامه هر یک از این بخش‌ها ارائه می‌گردد.

یافته‌های توصیفی

جدول (۳) ویژگی‌های جمعیت‌شناسی مربوط به نمونه مورد مطالعه را برحسب جنسیت، سن، تحصیلات، ستاره هتل و واحد خدمتی را نشان می‌دهد. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود، از نظر جنسیت مردان با فراوانی ۱۲۶ نفر (معادل ۵۸/۲ درصد) دارای بیشترین تعداد می‌باشند. از نظر سنی، گروه دارای سن ۲۱ تا ۳۰ سال با فراوانی ۸۶ نفر و معادل ۳۹/۸ درصد بیشترین تعداد را دارا هستند. همچنین از نظر تحصیلات بیشترین فراوانی مربوط به لیسانس‌ها با فراوانی ۶۸ نفر و معادل ۳۱/۵ درصد و دیپلم‌ها با فراوانی ۶۷ و معادل ۳۱ درصد بود. از نظر رشته تحصیلی، گروه دارای رشته غیرمرتبط با فراوانی ۱۵۳ نفر و معادل ۷۰/۸ درصد بیشترین تعداد را دارا هستند. از نظر واحد خدمتی، قسمت خدمات و پذیرش-تشریفات به ترتیب با فراوانی ۶۰ نفر (معادل ۲۷/۸ درصد) و ۵۸ نفر (معادل ۲۶/۸ درصد) بیشترین تعداد را به خود اختصاص دادند.

جدول ۳: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه مورد مطالعه

متغیر	ویژگی	فراوانی	درصد	متغیر	ویژگی	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۱۲۶	۵۸/۳	تحصیلات	زیر دیپلم	۲۶	۱۲/۰
	زن	۸۷	۴۰/۳		دیپلم	۶۷	۳۱/۰
	بی پاسخ	۳	۱/۴		فوق دیپلم	۲۸	۱۳/۰
سن	زیر ۲۰ سال	۳	۱/۴		لیسانس	۶۸	۳۱/۵
	۲۱-۳۰ سال	۸۶	۳۹/۸		فوق لیسانس	۲۰	۹/۳
	۳۱-۴۰ سال	۶۶	۳۰/۶		دکتری	۲	۰/۹

۲/۳	۵	بی پاسخ		۲۱/۸	۴۷	۴۱-۵۰ سال	
۶/۰	۱۳	فنی		۴/۷	۱۰	۵۱ سال و بالاتر	
۴/۲	۹	حراست/حمل و نقل		۱/۹	۴	بی پاسخ	
۱۸/۱	۳۹	رستوران/کافی شاپ		۷۰/۸	۱۵۳	غیر مرتبط	
۲۷/۸	۶۰	خدمات	واحد خدماتی	۲۳/۶	۵۱	مرتبط	رشته تحصیلی
۱۴/۳	۳۱	اداری		۴/۲	۹	گردشگری	
۲۶/۸	۵۸	پذیرش/تشریفات		۱/۴	۳	بی پاسخ	
۲/۸	۶	بی پاسخ		۴۷/۲	۱۰۲	چهار ستاره	ستاره هتل
				۵۲/۸	۱۱۴	پنج ستاره	

جدول (۴) آمار توصیفی سنج‌های تحقیق شامل میانگین، انحراف معیار، چولگی و کشیدگی را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود براساس میانگین پاسخ مشارکت‌کنندگان در تحقیق، کلیه مقادیر میانگین سنج‌ها بزرگتر از عدد متوسط (۳) می‌باشد که نشان می‌دهد اعضای نمونه توافق نسبی نسبت به سوالات تحقیق دارند. همچنین، در این تحقیق از شاخص‌های چولگی و کشیدگی به منظور بررسی وضعیت توزیع داده‌های تحقیق استفاده شده است. شرط لازم برای نرمال بودن توزیع داده‌های تحقیق این است که مقدار چولگی بدست آمده برای هریک از سنج‌های تحقیق در بازه (۳ و -۳) و مقدار کشیدگی هریک از سنج‌ها در بازه (۵ و -۵) قرار گیرد (Ryu, 2011). با توجه به نتایج جدول (۴) مشاهده می‌گردد که کلیه مقادیر چولگی و کشیدگی در بازه قابل قبول قرار دارند. بنابراین می‌توان گفت که داده‌های تحقیق از توزیع نرمال برخوردار است.

جدول ۴- آمار توصیفی سنج‌های تحقیق

متغیر	سنج	کد سنج	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
مسئولیت اجتماعی	این هتل در عملیات خود از نظر زیست محیطی مسئول است.	q1	۴/۴۴	۰/۸۹۲	-۲/۰۰	۲/۴۶
	این هتل به جامعه محلی کمک می‌کند.	q2	۴/۰۷	۰/۹۹۳	-۰/۹۱۷	۰/۳۰۴
	این هتل در کسب سود موفق است.	q3	۴/۳۵	۰/۸۰۴	-۱/۰۳۷	۰/۵۸۵
	این هتل با ذینفعان خود به خوبی رفتار می‌کند.	q4	۴/۳۴	۰/۹۰۱	-۱/۶۵	۲/۰۱
	این هتل برای انجام مسئولیت‌های اجتماعی خود، اخلاقی و فراتر از تمامی تعهدات قانونی عمل می‌کند.	q5	۴/۱۱	۱/۰۲	-۱/۰۸	۰/۷۱۵

۱/۶۲	-۱/۳۲	۰/۹۱۰	۴/۳۱	q6	من از توسعه پایدار صنعت گردشگری حمایت می‌کنم.	پشتیبانی از گردشگری پایدار
۰/۷۷۳	-۱/۰۰	۱/۰۲	۴/۰۱	q7	من در طرح‌ها و برنامه‌های مربوط به گردشگری پایدار مشارکت می‌کنم.	
-۰/۲۹۹	-۰/۶۰۷	۰/۹۸۹	۳/۹۴	q8	من در تبادل فرهنگی بین ساکنان و بازدیدکنندگان مشارکت می‌کنم.	
-۰/۳۹۶	-۰/۶۲۹	۱/۰۶	۳/۹۱	q9	من با اقدامات در زمینه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری همکاری می‌کنم.	
-۰/۵۳۱	-۰/۵۰۰	۱/۰۱	۳/۸۸	q10	من در آموزش و ترویج حفاظت محیطی و اجتماعی مشارکت می‌کنم.	
۰/۰۶۰	-۰/۸۸۷	۰/۹۵۳	۴/۱۵	q11	من در حفظ جاذبه‌های گردشگری مشارکت می‌کنم.	
۱/۷۰۷	-۱/۴۰	۰/۸۲۷	۴/۴۴	q12	من نگران محیط زیست هستم.	نگرانی زیست محیطی
۱/۷۲۸	-۱/۸۳	۰/۸۱۳	۴/۵	q13	شرایط محیط زیست بر کیفیت زندگی من تاثیر می‌گذارد.	
-۰/۵۸۴	-۰/۶۹۲	۰/۹۲۰	۴/۱۸	q14	من مایلم برای حفاظت از محیط زیست فداکاری کنم.	
-۰/۲۰۳	-۰/۷۶۸	۰/۹۴۸	۴/۱۳	q15	من از نظر احساسی درگیر موضوعات محافظت از محیط زیست هستم.	
-۰/۱۲۰	-۰/۷۳۷	۰/۹۳۵	۴/۰۹	q16	من وظایف محول شده را به اندازه کافی به روش‌های سازگار با محیط زیست انجام می‌دهم.	رفتار سبز کارکنان
-۰/۱۷۰	-۰/۷۵۷	۰/۹۲۸	۴/۱۵	q17	من مسئولیت‌های مشخص شده در شرح شغل خود را به روش‌های سازگار با محیط زیست انجام می‌دهم.	
۰/۳۱۳	-۰/۹۲۲	۰/۹۴۲	۴/۱۷	q18	من وظایف شغلی که از من انتظار می‌رود را به روش‌های سازگار با محیط زیست انجام می‌دهم.	
-۰/۷۶۸	-۰/۶۴۳	۰/۸۸۹	۴/۱۸	q19	من از هر فرصتی استفاده می‌کنم تا به طور فعال در حفاظت از محیط زیست در محل کارم مشارکت کنم.	
-۰/۲۲۸	-۰/۸۳۹	۰/۹۱۶	۴/۲۱	q20	من از هر ابتکاری استفاده می‌کنم تا در محل کارم به روشی سازگار با محیط زیست عمل کنم.	

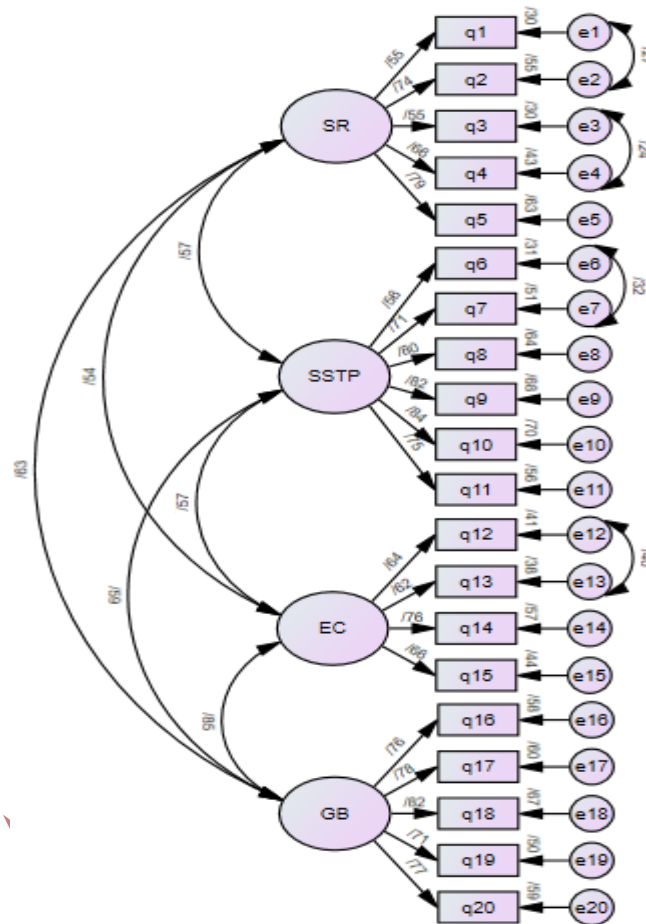
در جدول (۵) نیز آمار توصیفی مربوط به متغیرهای تحقیق ارائه شده است. بر اساس نتایج بدست آمده، نگرانی زیست محیطی با ۴/۳۱ دارای بیشترین میانگین و پشتیبانی از گردشگری پایدار با ۴/۰۳ دارای کمترین میانگین در بین متغیرهای تحقیق می‌باشد. براساس نتایج شاخص‌های چولگی و کشیدگی نیز به واسطه آنکه مقادیر چولگی در بازه (۳-، ۳) و مقادیر کشیدگی در بازه (۵-، ۵) قرار دارد، می‌توان نتیجه گرفت که متغیرهای تحقیق از توزیع نرمال برخوردارند و بنابراین می‌توان از آزمون‌های پارامتریک جهت آزمون فرضیه‌های تحقیق استفاده کرد.

جدول ۵- آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	کد متغیر در مدل	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
مسئولیت اجتماعی	SR	۴/۲۶	۰/۶۹۵	-۰/۹۰۶	۰/۱۹۹
پشتیبانی از گردشگری پایدار	SSTP	۴/۰۳	۰/۷۹۶	۰/۸۳۶	۰/۷۹۶
نگرانی زیست محیطی	EC	۴/۳۱	۰/۶۸۲	-۱/۰۹	۱/۰۹
رفتار سبز کارکنان	GB	۴/۱۶	۰/۷۵۳	-۰/۵۲۴	-۰/۷۱۹

یافته‌های استنباطی

در بخش استنباطی نتایج نمونه به جامعه تعمیم داده می‌شود و از آن به منظور بررسی مدل تحقیق و فرضیه‌های تحقیق استفاده می‌شود. در این بخش ابتدا از تحلیل عاملی تاییدی به منظور تایید حضور سنجه‌های تحقیق در مدل و نیز بررسی روایی و پایایی و برازش مدل تحقیق استفاده می‌شود و پس از آن از تحلیل ساختاری جهت آزمون فرضیه‌های تحقیق استفاده می‌شود. برای این منظور مدل تحقیق در حالت تحلیل عاملی در نرم افزار Amos اجرا شد که در شکل (۳) مدل تحلیل عاملی تاییدی در حالت استاندارد شده نمایش یافته است. با توجه به اینکه مقادیر بارهای عاملی بدست آمده برای کلیه سنجه‌های تحقیق بزرگتر از ۰/۵ می‌باشد، بنابراین حضور هر یک از سوالات پرسشنامه در مدل تحقیق مورد تایید قرار می‌گیرد.

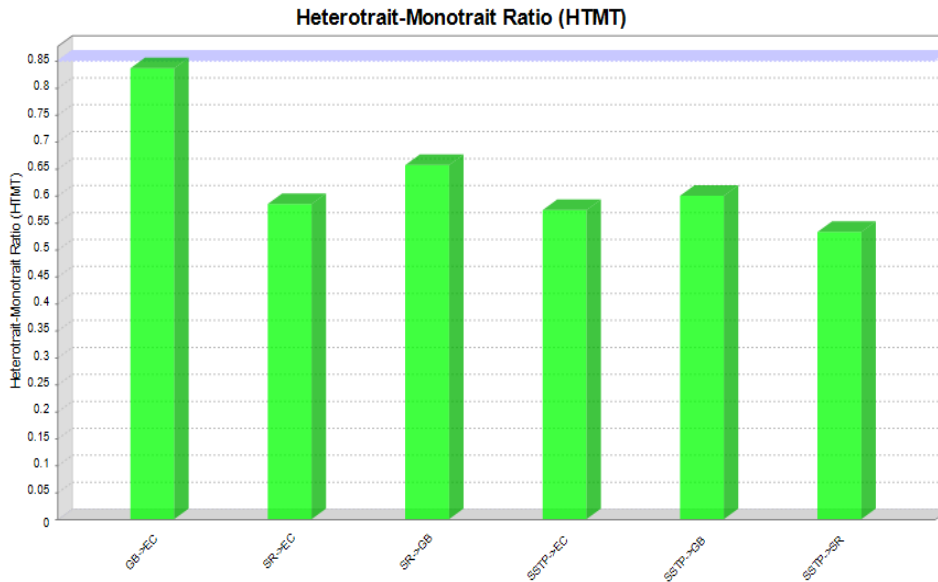
شکل ۳: تحلیل عاملی تاییدی در حالت استاندارد

در جدول (۶) نیز مقادیر بارهای عاملی و معناداری شاخص های تحقیق، ضرایب مربوط به پایایی و روایی همگرا ارائه شده است. با توجه به اینکه مقادیر بارهای عاملی شاخص های تحقیق بزرگتر از ۰/۵ بوده و نیز ضرایب معناداری آنها نیز بزرگتر از ۱/۹۶ می باشد، بنابراین حضور همه شاخص ها در مدل تحقیق مورد تایید قرار گرفت. براساس شاخص های پایداری، کلیه مقادیر مربوط به آلفای کرونباخ، ضریب امگا و پایایی ترکیبی مربوط به متغیرهای تحقیق بزرگتر از ۰/۷ می باشد، بنابراین پایایی ابزار تحقیق مورد تایید است. از نظر روایی همگرا نیز کلیه مقادیر آن بزرگتر از ۰/۵ بوده بنابراین روایی همگرای ابزار تحقیق تایید شد.

جدول ۶: بارهای عاملی، معناداری ضرایب، پایایی و روایی همگرا

متغیر	کد سنجه	بارهای عاملی	معناداری	آلفای کرونباخ	ضریب امگا	پایایی توکیبی	روایی همگرا (AVE)
مسئولیت اجتماعی	q1	۰/۵۵	-	۸۰۵	۰/۸۱۶	۰/۸۶۵	۰/۵۶۴
	q2	۰/۷۴	۸/۳۱				
	q3	۰/۵۵	۵/۸۶				
	q4	۰/۶۶	۶/۶۰				
	q5	۰/۷۹	۷/۱۶				
پشتیبانی از گردشگری پایدار	q6	۰/۵۶	-	۰/۸۸۸	۰/۸۹۲	۰/۹۱۵	۰/۶۴۳
	q7	۰/۷۱	۹/۲۴				
	q8	۰/۸۰	۱۱/۰۲				
	q9	۰/۸۲	۱۱/۳۲				
	q10	۰/۸۴	۱۱/۵۰				
	q11	۰/۷۵	۱۰/۲۹				
نگرانی زیست محیطی	q12	۰/۶۴	-	۰/۷۸۳	۰/۷۷۷	۰/۸۶۱	۰/۶۰۸
	q13	۰/۶۲	۹/۷۰				
	q14	۰/۷۶	۸/۵۸				
	q15	۰/۶۶	۷/۸۱				
رفتار سبز کارکنان	q16	۰/۷۶	-	۰/۸۷۵	۰/۸۷۷	۰/۹۰۹	۰/۶۶۸
	q17	۰/۷۸	۱۱/۵۶				
	q18	۰/۸۲	۱۲/۲۳				
	q19	۰/۷۱	۱۰/۴۶				
	q20	۰/۷۷	۱۱/۴۱				

همچنین، شکل (۴) نتایج مربوط به روایی واگرا براساس آزمون HTMT را به صورت زوجی بین متغیرهای تحقیق نشان می دهد. با توجه به اینکه مقادیر این شاخص برای کلیه متغیرها کوچکتر از ۰/۹ است، بنابراین ابزار تحقیق از نظر روایی واگرا قابل قبول است.

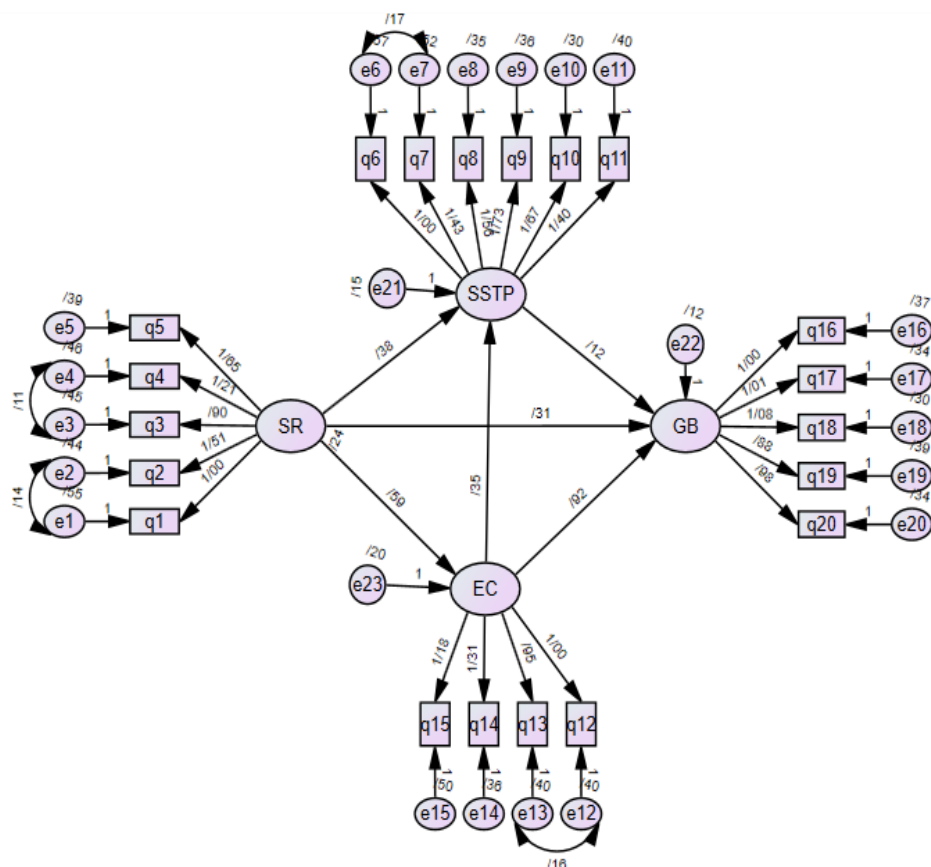
شکل ۴: نتایج آزمون HTMT جهت بررسی روایی واگرا

در این تحقیق، مدل پژوهش از نظر انطباق با واقعیت جامعه هدف با استفاده از شاخص‌های برازش مورد ارزیابی قرار گرفت و نتایج آن در جدول (۷) ارائه شده است. با توجه به نتایج جدول و نیز مقادیر مجاز هر یک از شاخص‌های برازش مشاهده می‌گردد که برازش مدل تحقیق مورد تایید می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه‌گیری کرد که مدل تحقیق قابلیت انطباق با واقعیت جامعه هدف را دارد.

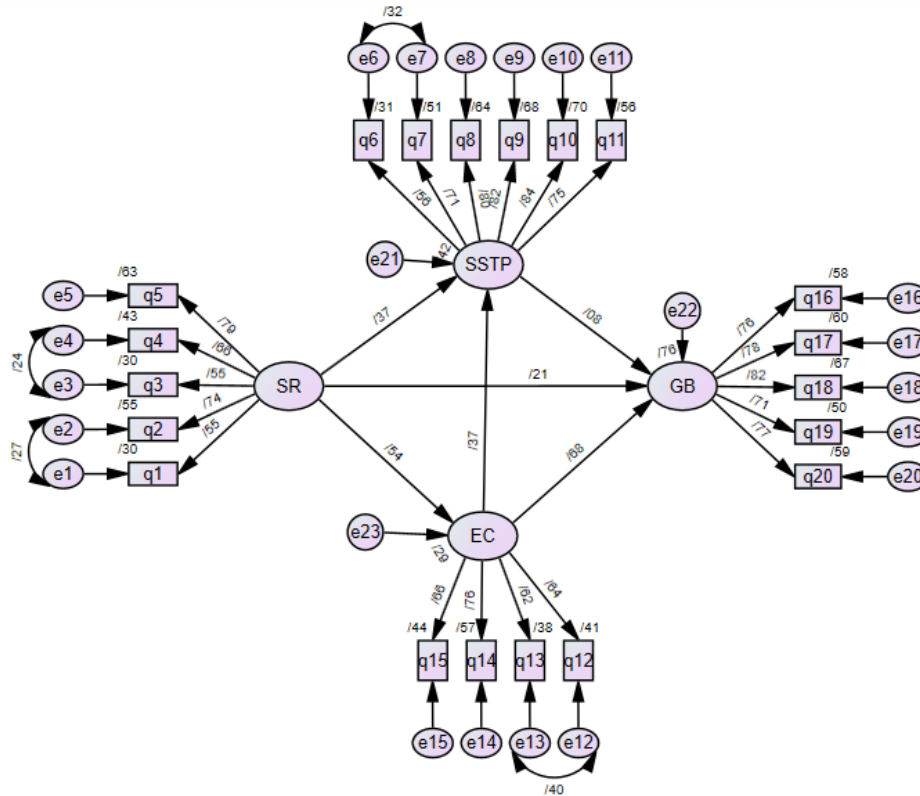
جدول ۷: برازش مدل تحقیق

شاخص	حد مجاز	نتایج	وضعیت
Chi-Square (CMIN)	-	۳۴۰/۲۲۲	-
df	-	۱۶۰	-
Chi-Square/ df	کوچکتر از ۳	۲/۱۲۶	تایید
RMSEA	کوچکتر از ۰/۰۸	۰/۰۷۲	تایید
GFI	بزرگتر از ۰/۸	۰/۸۶۶	تایید
AGFI	بزرگتر از ۰/۸	۰/۸۲۴	تایید
SRMR	کوچکتر از ۰/۰۸	۰/۰۷۱	تایید
TLI	بزرگتر از ۰/۹	۰/۹۰۴	تایید
CFI	بزرگتر از ۰/۹	۰/۹۱۹	تایید

در ادامه و پس از تایید تحلیل عاملی تاییدی تحقیق، روایی، پایایی و برازش متغیرهای تحقیق، مدل ساختاری تحقیق به منظور آزمون فرضیه‌های تحقیق و دقت پیش‌بینی متغیرها اجرا گردید که نتایج آن در شکل (۵) در حالت تخمین غیراستاندارد و در شکل (۶) در تخمین استاندارد ارائه شده است.

شکل ۵: مدل ساختاری تحقیق در حالت تخمین غیراستاندارد

شکل ۶: مدل ساختاری تحقیق در حالت تخمین استاندارد

در نهایت، براساس نتایج مدل ساختاری تحقیق می‌توان به بررسی فرضیه‌های تحقیق پرداخت. نتایج فرضیه‌های تحقیق در جدول (۸) ارائه شده است. در این تحقیق ۶ فرضیه مطرح گردید. در فرضیه اول تحقیق به بررسی تاثیر مسئولیت اجتماعی بر نگرانی زیست محیطی کارکنان پرداخته شد که با توجه به اینکه مقدار تی بدست آمده ۴/۸۵۶ و ضریب مسیر ۰/۵۳۹ می‌باشد، این فرضیه در سطح اطمینان ۹۹ درصد مورد تایید قرار گرفت. بنابراین مسئولیت اجتماعی تاثیر مثبت و معناداری بر نگرانی زیست محیطی کارکنان هتل شهر تبریز دارد. نتایج ضریب تعیین نیز نشان می‌دهد که مسئولیت اجتماعی بیش از ۲۹ درصد از تغییرات نگرانی زیست محیطی کارکنان هتل را پیش بینی می‌کند. در فرضیه دوم و سوم تحقیق به بررسی تاثیر مسئولیت اجتماعی و نگرانی زیست محیطی بر پشتیبانی از گردشگری پایدار پرداخته شد. نتایج تحقیق نشان داد که مسئولیت اجتماعی با ضریب مسیر ۰/۳۶۸ و معناداری ۳/۵۱۸ و نیز نگرانی زیست محیطی با

ضرب مسير ۰/۳۶۷ و معناداری ۳/۵۷۹ تاثیر مثبت و معناداری بر پشتیبانی از گردشگری پایدار در بین کارکنان هتل شهر تبریز دارند. بنابراین این دو فرضیه مورد تایید قرار گرفت. همچنین نتایج ضرب تعیین نشان می دهد که متغیرهای مسئولیت اجتماعی و نگرانی زیست محیطی کارکنان هتل در مجموع بیش از ۴۱ درصد از تغییرات متغیر پشتیبانی از گردشگری پایدار را تبیین می کند. در فرضیه های چهارم تا ششم به تاثیر متغیرهای مسئولیت اجتماعی، نگرانی زیست محیطی و پشتیبانی از گردشگری پایدار بر رفتار سبز کارکنان هتل پرداخته شد. نتایج تحقیق نشان داد که مسئولیت اجتماعی با ضرب مسير ۰/۲۱۳ و معناداری ۲/۵۴۱ و نگرانی زیست محیطی با ضرب مسير ۰/۶۸۴ و معناداری ۶/۱۷۲ تاثیر مثبت و معناداری بر رفتار سبز کارکنان هتل های شهر تبریز دارند. اما با این حال نتایج نشان داد که پشتیبانی از گردشگری پایدار تاثیر معناداری بر رفتار سبز کارکنان هتل ندارد و فرضیه ششم تحقیق مورد تایید قرار نگرفت. در نهایت نتایج حاصل از ضرب تعیین متغیر وابسته نهایی تحقیق یعنی رفتار سبز نشان داد که متغیرهای مسئولیت اجتماعی، نگرانی زیست محیطی و پشتیبانی از گردشگری پایدار در مجموع بیش از ۷۶ درصد از تغییرات متغیر رفتار سبز کارکنان هتل را تبیین و پیش بینی می کنند.

جدول ۸: نتایج فرضیه های تحقیق

شماره فرضیه	فرضیه	ضرب مسير	مقدار تی	ضرب تعیین	وضعیت فرضیه
H ₁	مسئولیت اجتماعی ← نگرانی زیست محیطی	۰/۵۳۹	۴/۸۵۶	۰/۲۹۱	تایید
H ₂	مسئولیت اجتماعی ← پشتیبانی از گردشگری پایدار	۰/۳۶۸	۳/۵۱۸	۰/۴۱۶	تایید
H ₃	نگرانی زیست محیطی ← پشتیبانی از گردشگری پایدار	۰/۳۶۷	۳/۵۷۹		تایید
H ₄	مسئولیت اجتماعی ← رفتار سبز	۰/۲۱۳	۲/۵۴۱	۰/۷۶۲	تایید
H ₅	نگرانی زیست محیطی ← رفتار سبز	۰/۶۸۴	۶/۱۷۲		تایید
H ₆	پشتیبانی از گردشگری پایدار ← رفتار سبز	۰/۰۸۳	۱/۰۶۴		رد

بحث و نتیجه گیری

بسیاری از منابع در حوزه پایداری گردشگری، بیشتر به جنبه های اقتصادی توجه کردند و مطالعات بسیار کمی به حوزه های زیست محیطی پرداخته اند و نیز بررسی جنبه های رفتاری کارکنان به ویژه در بخش هتلداری برای رشد سبز و آگاهی آنها از محیط زیست و شناخت

نقشی که کارکنان در کاهش تحریب محیط زیست ایفا می کنند، موضوع مهمی در گردشگری است. بنابراین برای پر کردن شکاف موجود این مطالعه به بررسی مسئولیت اجتماعی، نگرانی زیست محیطی و پشتیبانی از توسعه گردشگری پایدار و نقش این ویژگی ها بر رفتار سبز کارکنان در بخش هتلداری پرداخت. برای این منظور شش فرضیه تدوین و پس از گردآوری داده های میدانی از طریق تحلیل های آماری پیشرفته مورد آزمون قرار گرفت. در فرضیه اول تحقیق نتایج نشان داد که مسئولیت اجتماعی بر نگرانی زیست محیطی تاثیر معناداری دارد. این نتیجه نشان می دهد که توجه به مسئولیت اجتماعی در هتل ها می تواند باعث افزایش دغدغه و نگرانی کارکنان نسبت به مسائل محیط زیستی گردد. مسئولیت اجتماعی به عنوان یک محرک کلیدی، نه تنها وجهه عمومی هتل را ارتقا می بخشد، بلکه بستری فراهم می کند تا کارکنان به صورت درونی شده، دغدغه مند و متعهد به حفظ محیط زیست گردند. این یافته بر ضرورت تلفیق سیاست های مسئولیت اجتماعی در استراتژی های توسعه منابع انسانی هتل ها تأکید می کند. نتایج این یافته ها با مطالعاتی از قبیل بیسواز و روی (2015) و تافو و همکاران (2022) همراستا است. در فرضیه دوم تحقیق یافته های تحقیق نشان داد که مسئولیت اجتماعی تاثیر معناداری بر پشتیبانی از گردشگری پایدار دارد. این نتیجه نشان می دهد که کارکنانی که نسبت به مسائل محیط زیست احساس مسئولیت دارند، تمایل دارند که از توسعه گردشگری پایدار حمایت کنند. به بیان دیگر، مسئولیت اجتماعی، یک سرمایه گذاری استراتژیک و پیش نیاز ضروری برای گذار موفقیت آمیز به سمت گردشگری پایدار است. این امر یک راهبرد هوشمندانه مدیریتی برای کاهش تعارضات، جلب مشارکت ذی نفعان و ایجاد یک مزیت رقابتی پایدار است که از طریق پشتیبانی کارکنان امکان پذیر می شود. نتایج این یافته منطبق با ادبیات بوده و با مطالعاتی از قبیل لی (2022)، پاسکوا و زلنکا (2019)، فانگ و همکاران (2019) و ضرغام بروجنی و همکاران (۱۳۹۸) همراستایی دارد. همچنین در فرضیه سوم تحقیق نیز اثر نگرانی زیست محیطی بر پشتیبانی از توسعه گردشگری پایدار مورد تایید قرار گرفت. تلاقی نگرانی های زیست محیطی و پایدار، ضرورت سیاست های قوی و مشارکت جامعه را نشان می دهد که بر حفظ محیط زیست تأکید دارند و مزایای ملموسی را برای جوامع محلی فراهم می کنند. این رویکرد جامع، پایداری و پشتیبانی از شیوه های گردشگری پایدار را تضمین می کند (Ravikumar et al, 2022). پشتیبانی

از گردشگری پایدار، ریشه در باورها و احساسات عمیق‌تر افراد نسبت به محیط زیست دارد. این پشتیبانی، یک انتخاب تصادفی یا صرفاً مبتنی بر مشوق‌های بیرونی نیست، بلکه یک واکنش منطقی و اخلاقی به یک نگرش درونی‌شده است. بنابراین، هرگونه تلاش برای ترویج گردشگری پایدار و همچنین پشتیبانی و حمایت از آن، بدون در نظر گرفتن و تقویت نگرانی زیست‌محیطی در بین کارکنان، با چالش‌های بنیادین مواجه خواهد شد. با بررسی ادبیات تحقیق می‌توان گفت که این یافته با مطالعاتی از قبیل راویکومار و همکاران (2022)، خان و همکاران (2021)، ال-تاها (2023) همخوانی دارد.

در فرضیه‌های چهارم، پنجم و ششم، عوامل موثر بر رفتار سبز کارکنان هتل مورد بررسی قرار گرفت که نتایج نشان داد مسئولیت اجتماعی تاثیر معناداری بر رفتار کارکنان هتل در شهر تبریز دارد. مطابق با ادبیات، مسئولیت اجتماعی می‌تواند در نهایت به رفتار سازگار با محیط زیست کارکنان منجر شود و رفتارهای کارکنان منطبق و سازگار با محیط زیست می‌گردد. در همین راستا می‌توان تاکید نمود که سرمایه‌گذاری در مسئولیت اجتماعی، نه تنها یک هزینه، بلکه یک سرمایه‌گذاری استراتژیک در توسعه سرمایه انسانی سازمان است که در بلندمدت منافع متعددی برای سازمان داشته و ابتدا در قالب رفتار فردی و در نهایت در قالب رفتار سازمانی منعکس می‌گردد. این یافته‌ها منطبق با ادبیات تحقیق بوده و با مطالعاتی از قبیل (توان (2018)، هان و همکاران (2020)، کنوال و همکاران (2024) و خانک و همکاران (2021) همخوانی دارد. همچنین نتایج نشان داد که نگرانی زیست‌محیطی نیز بر رفتار سبز کارکنان تاثیر معناداری دارد. بنابراین کارکنان دغدغه‌ها و نگرانی‌های خود را رفتارهای سبز از قبیل صرفه جویی در مصرف انرژی، کاغذ، کاهش تولید زباله، مصرف آب و ... نشان می‌دهند. نگرانی زیست‌محیطی به عنوان یک محرک درونی قدرتمند، می‌تواند منجر به ترویج داوطلبانه رفتارهای سبز در هتل‌ها گردد. سرمایه‌گذاری در تقویت این نگرانی، می‌تواند به عنوان یک راهبرد مکمل در کنار سیاست‌های رسمی سازمان، موجب تسريع در حرکت به سمت گردشگری پایدار و حمایت از آن شود. این یافته با مطالعه چانگ و همکاران (2024)، رضا و همکاران (2023) همراستایی دارد. در نهایت، در فرضیه ششم، نتایج تحقیق نشان داد که پشتیبانی از گردشگری پایدار بر رفتار سبز کارکنان هتل تاثیر معناداری ندارد و این فرضیه مورد تایید قرار نگرفت. این نتیجه با ادبیات

تحقیق در تناقض بوده و برخلاف انتظار ادبیات تحقیق می‌باشد و با مطالعاتی از قبیل هالدر و همکاران (2023)، چیم و همکاران (2020) و سو و اسوانسون (2019) همخوانی ندارد. دلایل مختلفی می‌تواند به بروز چنین نتیجه ای منجر شود که می‌توان به عدم درونی سازی و آگاهی کارکنان نسبت به ارزش‌های پایداری در هتل‌ها، عدم وجود تناسب بین سیاست‌های کلی هتل نسبت به پایداری و شیوه‌های اجرایی و عملیاتی در سطح خرد در بین کارکنان، فقدان زیرساخت‌های لازم مانند سیستم بازیافت یکپارچه و تجهیزات کم مصرف، نبود انگیزه‌های کافی، ارزش‌های فرهنگی محلی و سیستم‌های حمایتی ناکافی از رفتارهای سبز کارکنان در هتل اشاره کرد. در نهایت این نتیجه نشان می‌دهد که در حوزه مسائل زیست محیطی، هتل‌ها باید شکاف بین پشتیبانی کارکنان از گردشگری پایدار و بروز رفتارهای سبز را مدیریت نمایند و با اجرای سیاست‌ها و راهکارهای مختلف این شکاف را برطرف نمایند.

در این تحقیق، محدودیت‌ها و موانعی فرایند انجام تحقیق را تحت تاثیر قرار داد. از جمله محدودیت‌های تحقیق می‌توان به عدم بررسی متغیرهای تحقیق به تفکیک هتل‌ها، عدم توجه به بخش‌های دیگر هتلداری از قبیل هتل‌های درجه پایین و سایر اقامتگاه‌ها، محدودیت در گردآوری داده‌ها و نیز محدودیت روش شناختی از نظر عدم استفاده از شیوه‌های کیفی و عدم توجه به تفاوت‌های فردی، روحیات و عواطف فردی در شکل‌گیری رفتارهای سبز می‌باشد. براساس محدودیت‌های تحقیق و نیز نتایج بدست آمده در این تحقیق، پیشنهادات پژوهشی شامل بررسی تاثیر ویژگی‌های فردی، عواطف و هیجانات و نیز نقش فرهنگ و جو سازمانی در بروز رفتار سبز، انجام مطالعات مبتنی بر روش‌شناسی کیفی و شناخت مفاهیم عمیق و دست‌اول و مرتبط با رفتار سبز کارکنان هتل و انجام این تحقیق در سایر بخش‌های صنعت گردشگری و مهمان‌نوازی از قبیل سایر انواع اقامتگاه‌ها، جامعه میزبان و کسب و کارهای مرتبط با گردشگری.

براساس نتایج تحقیق پیشنهادها و راهکارهای زیر به منظور استفاده از نتایج تحقیق در جهت بهبود رفتارهای سبز کارکنان در هتل‌ها نوازی ارائه می‌گردد:

- ارائه مشوق‌های عملی به کارکنان در جهت تقویت‌های رفتار سبز مانند اعطای جایزه

جایزه کارمند سبز سال به کارکنان دارای بهترین عملکرد زیست محیطی

- برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی و به ویژه دوره‌های آموزشی حین عمل جهت آگاهی کارکنان نسبت به مسائل زیست محیطی و شیوه‌های رفتار سبز در بخش هتلداری.
- برگزاری کمپین‌های تبلیغاتی، پروژه‌های پژوهشی، دستورالعمل‌های کاربردی و ... در جهت افزایش توجه کارکنان به محیط زیست و شیوه‌های رفتار سبز در هتل‌ها
- بازنگری نسبت به سیاست‌های کلان زیست محیطی هتل‌ها در صورت لزوم و ایجاد شرایطی جهت سازگاری بیشتر پشتیبانی از گردشگری پایدار در سطح کلان و رفتار سبز کارکنان در سطح خرد.
- نصب بروشورها و تابلوهای راهنمایی به کارکنان و همچنین گردشگران در مورد نحوه مصرف انرژی و راه‌های بهینه‌سازی و کاهش مصرف انرژی و آب.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

سپاسگزاری

نویسندگان مقاله از همه افرادی که در تهیه این مقاله نقش ایفا نمودند، به ویژه از کارکنان و مدیران هتل‌های ۴ و ۵ ستاره شهر تبریز جهت همکاری در گردآوری داده‌ها و ارائه اطلاعات صحیح و دغدغه‌مندی آنها نسبت به مسائل محیط زیست و توسعه گردشگری، کمال تشکر و قدردانی را دارند.

منابع

بابائی، یاور و فانی، مریم. (۱۴۰۰). اثر مدیریت منابع انسانی سبز بر رفتار شهروندی زیست محیطی و رفتارهای حامی محیط زیست کارکنان هتل. *مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۶(۵۶)، ۲۱۱-۲۴۹.

<https://doi.org/10.22054/tms.2021.50812.2286>

بابائی، یاور و شیخ حسنی، نرگس (۱۴۰۴). ارزیابی عوامل مؤثر بر عملکرد محیط زیستی کارکنان هتل (مورد مطالعه: هتل‌های شهر یزد)، *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۱۴(۵۴)، ۱۱۱-۱۴۲.

<https://doi.org/10.22080/JTPD.2025.29572.4011>

سبک رو، مهدی، سعید اردکانی، سعید و کایدیان، اذین. (۱۴۰۰). تأثیر مدیریت منابع انسانی سبز در عملکرد محیطی با میانجیگری عوامل توانمندساز فرهنگ سازمانی سبز، تعهد سازمانی و رفتار زیست محیطی مورد مطالعه: هتل های شهر یزد. گردشگری و توسعه، ۱۰(۴)، ۲۳۱-۲۴۷.

<https://doi.org/10.22034/jtd.2020.241976.2097>

ضرغام بروجنی، حمید، بابائی، یاور و شیخ حسنی، نرگس. (۱۳۹۹). اثر مسئولیت اجتماعی بر پشتیبانی از گردشگری پایدار در شهر سرعین، گردشگری و توسعه، ۹(۴)، ۱۶۹-۱۸۴.

<https://doi.org/10.22034/jtd.2020.177473.1684>

وهاب زاده دهخوارقانی میترا، احمدزاده حسن، منوچهری میاندواب ایوب، پناهی علی. (۱۴۰۰). ارزیابی و تحلیل وضعیت شاخص های گردشگری مناطق شهری تبریز با استفاده از مدل چرخه حیات گردشگری. اقتصاد و مدیریت شهری، ۹(۳۶): ۱۷-۳۶.

<https://iueam.ir/article-1-1777-fa.html>

یوسفی، جواد، ضیایی، محمود، کریمی علویجه، محمدرضا و محمودزاده، سید مجتبی. (۱۴۰۲). تبیین مدل مسئولیت پذیری اجتماعی در صنعت هتل داری با رویکرد فراترکیب. علوم مدیریت ایران، ۱۷(۶۶)، ۵۷-۹۴.

https://journal.iams.ir/article_375.html?lang=fa

References

- Abdo S. S., & Edgar D. (2025), Nurturing green behaviour: Exploring managerial competencies for effective green human resource management in hotels. *Cleaner Production Letters*, 9, 100102. <https://doi.org/10.1016/j.clpl.2025.100102>
- Abdullah, M. I., Huang, D., Sarfraz, M., Ivascu, L., & Riaz, A. (2020). Effects of internal service quality on nurses' job satisfaction, commitment and performance: Mediating role of employee well-being. *Nursing Open*, 8(2), 607-619. <https://doi.org/10.1002/nop2.665>
- Agrawal, S., & Pradhan, S. (2023). Employee green behavior in hotels: The role of green human resource management, green transformational leadership and value congruence. *Consumer Behavior in Tourism and Hospitality*, 18(2), 241-255. <https://doi.org/10.1108/CBTH-11-2022-0191>
- Ahmad, F., Draz, M., Su, L., Ozturk, I., & Rauf, A. (2018). Tourism and environmental pollution: Evidence from the One Belt One Road Provinces of Western China. *Sustainability*, 10(10), 3520. <https://doi.org/10.3390/su10103520>

Ahmed, M., Zehou, S., Raza, S. A., Qureshi, M. A., & Yousufi, S. Q. (2020). Impact of CSR and environmental triggers on employee green behavior: The mediating effect of employee well-being. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27(5), 2225–2239. <https://doi.org/10.1002/csr.1960>

Akehurst, G., Afonso, C., & Gonçalves, H. M. (2012). Re-examining green purchase behaviour and the green consumer profile: New evidences. *Management Decision*, 50(5), 972-988. <https://doi.org/10.1108/00251741211227726>

Alkandi, I. (2025). Nexus between green practices, green marketing, and business performance: The mediating role of corporate social responsibility in emerging economy. *Discover Sustainability*, 6(1). <https://doi.org/10.1007/s43621-025-01182-0>

AlSuwaidi, M., Eid, R., & Agag, G. (2021). Understanding the link between CSR and employee green behaviour. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 46, 50-61. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2020.11.008>

Behringer, K., & Szegedi, K. (2016). The role of CSR in achieving sustainable development - theoretical approach. *European Scientific Journal*, 12(22), 10-25. <https://doi.org/10.19044/esj.2016.v12n22p10>

Bissing-Olson, M. J., Iyer, A., Fielding, K. S., & Zacher, H. (2013). Relationships between daily affect and pro-environmental behavior at work: The moderating role of pro-environmental attitude. *Journal of Organizational Behavior*, 34(2), 156-175. <https://doi.org/10.1002/job.1788>

Biswas, A., & Roy, M. (2015). Leveraging factors for sustained green consumption behavior based on consumption value perceptions: Testing the structural model. *Journal of Cleaner Production*, 95, 332-340. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.02.042>

Blázquez-Salom, M., Blanco-Romero, A., Vera-Rebollo, F., & Ivars-Baidal, J. (2019). Territorial tourism planning in Spain: From boosterism to tourism degrowth? *Journal of Sustainable Tourism*, 27(10), 1764-1785. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1675073>

Chan, E. S., & Wong, S. C. (2006). Motivations for ISO 14001 in the hotel industry. *Tourism Management*, 27(3), 481-492. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2004.10.007>

- Chea, A. C. (2024). Green marketing and consumer behavior: An analytical literature review and marketing implications. *Journal of Consumer Marketing*, 41(2), 145-160.
<https://doi.org/xx.xxxx/xxxxxx>
- Cheema, S., Afsar, B., Al-Ghazali, B. M., & Maqsoom, A. (2020). Retracted: How employee's perceived corporate social responsibility affects employee's pro-environmental behaviour? The influence of organizational identification, corporate entrepreneurship, and environmental consciousness. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27(3), 616-629. <https://doi.org/10.1002/csr.1826>
- Chen, G., Sabir, A., Rasheed, M. F., Belascu, L., & Su, C.-W. (2024). Green marketing horizon: Industry sustainability through marketing and innovation. *Technological Forecasting and Social Change*, 188, 122314.
<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122314>
- Cho, S. J., Chung, C. Y., & Young, J. (2019). Study on the relationship between CSR and financial performance. *Sustainability*, 11(2), 343. <https://doi.org/10.3390/su11020343>
- Chung, K. C. (2020). Green marketing orientation: Achieving sustainable development in green hotel management. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 29(6), 722-738.
<https://doi.org/10.1080/19368623.2020.1693471>
- Dyllick, T., & Muff, K. (2016). Clarifying the meaning of sustainable business: Introducing a typology from business-as-usual to true business sustainability. *Organization & Environment*, 29(2), 156-174.
<https://doi.org/10.1177/1086026615575176>
- Edosomwan, H. S., Oguegbe, T. M., & Joe-Akunne, C. O. (2023). Workplace well-being in manufacturing organizations in Nigeria: Do employee green behavior, core self-evaluations and empowering leadership matter? *International Journal of Occupational Safety and Health*, 13(1), 97-107.
<https://doi.org/10.3126/ijosh.v13i1.45678>
- El-Tahhan, E. A.-K. S. (2023). Environmental Awareness of Employees as a Mediating Variable in the Relationship between the Marketing Orientation of Green Star Hotels and Sustainable

Tourism in Egypt. *WSEAS TRANSACTIONS ON BUSINESS AND ECONOMICS*, 21, 248–265.

<https://doi.org/10.37394/23207.2024.21.23>

El-Tony, Y. F., & Choo, L. S. (2021). Cultivating employee green behavior: The essence of individual green value [Conference session]. *2021 Third International Sustainability and Resilience Conference: Climate Change*, Manama, Bahrain. 334-338.

Fang, W.-T., Lien, C.-Y., Huang, Y.-W., Han, G., Shyu, G.-S., Chou, J.-Y., & Ng, E. (2018). Environmental literacy on ecotourism: A study on student knowledge, attitude, and behavioral intentions in China and Taiwan. *Sustainability*, 10(6), 1886.

<https://doi.org/10.3390/su10061886>

Halder, P., Hansen, E. N., Kangas, J., & Laukkanen, T. (2020). How national culture and ethics matter in consumers' green consumption values. *Journal of Cleaner Production*, 265, 121754.

<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.121754>

Han, S., Li, G., Lubrano, M., & Xun, Z. (2020). Lie of the weak: Inconsistent corporate social responsibility activities of Chinese zombie firms. *Journal of Cleaner Production*, 253, 119858.

<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.119858>

Hassan, T. H., Shehata, H. S., El-Dief, M., & Salem, A. E. (2020). The social responsibility of tourism and hotel establishments and their role in sustainable tourism development in Al-Ahsa, Saudi Arabia. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 33(4), 1564-1570.

<https://doi.org/10.30892/gtg.334spl18-609>

Higgins-Desbiolles, F., Carnicelli, S., Krolkowski, C., Wijesinghe, G., & Boluk, K. (2019). Degrowing tourism: Rethinking tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(12), 1926-1944.

<https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1601732>

Hughes, E., & Scheyvens, R. (2018). Development alternatives in the Pacific: How tourism corporates can work more effectively with local communities. *Tourism Planning & Development*, 15(5), 516-534.

<https://doi.org/10.1080/21568316.2018.1478881>

Huo, X., Azhar, A., Rehman, N., & Majeed, N. (2022). The role of green human resource management practices in driving green performance in the context of manufacturing SMEs. *Sustainability*, 14(24), 16776.

<https://doi.org/10.3390/su142416776>

- Kanwal, S., Al Mamun, A., Wu, M., Bhatti, S. M., & Ali, M. H. (2024). Corporate social responsibility: A driver for green organizational climate and workplace pro-environmental behavior. *Journal of Business Ethics*, 180(3), 345-362.
<https://doi.org/xx.xxxx/xxxxxx>
- Katz, I. M., Rauvola, R. S., Rudolph, C. W., & Zacher, H. (2022). Employee green behavior: A meta-analysis. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 29(5), 1146-1157.
<https://doi.org/10.1002/csr.2260>
- Kerse, G. (2024). The effect of perceived green organizational support on employee green behavior: The moderating role of long-term orientation. *Brazilian Journal of Operations & Production Management*, 21(1), e20241762.
<https://doi.org/10.14488/BJOPM.1762.2024>
- Kerse, G., Maden, Ş., & Tartan Selçuk, E. (2021). Green transformational leadership, green intrinsic motivation and employee green behavior: The scale adaptation and relationship determination. *Journal of Business Research-Turk*, 13(2), 1574-1591. <https://doi.org/10.20491/isarder.2021.1201>
- Khan NU, Cheng J, Yasir M, Saufi RA, Nawi NC and Bazkiaei HA (2022) Antecedents of Employee Green Behavior in the Hospitality Industry. *Frontiers in Psychology*, 13:836109. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.836109>
- Khan, M. R., Khan, H. U. R., Tan, K. L., Lim, C. K., & Ahmed, M. F. (2021). Sustainable Tourism Policy, Destination Management and Sustainable Tourism Development: A Moderated-Mediation Model. *Sustainability*, 13(21), 12156.
<https://doi.org/10.3390/su132112156>
- Khattak, S., Fayaz, M., Nouman, M., & Cismaş, L. M. (2021). Corporate social responsibility and employee green behavior in the hospitality industry: A cross-country study. *Sustainability*, 13(12), 6754. <https://doi.org/10.3390/su13126754>
- Kim, M., & Kim, Y. (2014). Corporate social responsibility and shareholder value of restaurant firms. *International Journal of Hospitality Management*, 40, 120-129.
<https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2014.03.008>
- Lee, S., Seo, K., & Sharma, A. (2013). Corporate social responsibility and firm performance in the airline industry: The moderating role

- of oil prices. *Tourism Management*, 38, 20-30.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2013.01.004>
- Leung, X. Y., Xue, L., & Wen, H. (2019). Framing the sharing economy: Toward a sustainable ecosystem. *Tourism Management*, 71, 44-53.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.09.021>
- Li, C., Agyeiwaah, E., & Zhao, Y. (2024). Understanding tourists' eco-paralysis, environmental concern, and pro-environmental behavior: An explanatory sequential mixed methods study. *Tourism Management*, 100, 104812.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2023.104812>
- Li, X. (2022). Green innovation behavior toward sustainable tourism development: A dual mediation model. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(5), 789-806.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1995398>
- Newton, J. D., Tsarenko, Y., Ferraro, C., & Sands, S. (2015). Environmental concern and environmental purchase intentions: The mediating role of learning strategy. *Journal of Business Research*, 68(9), 1974-1981.
<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2015.01.007>
- Norton, T. A., Parker, S. L., Zacher, H., & Ashkanasy, N. M. (2015). Employee green behavior: A theoretical framework, multilevel review, and future research agenda. *Organization & Environment*, 28(1), 103-125.
<https://doi.org/10.1177/1086026615575773>
- O'Neill, B. C., Carter, T. R., Ebi, K., Harrison, P. A., Kemp-Benedict, E., Kok, K., Kriegler, E., Preston, B. L., Riahi, K., & Sillmann, J. (2020). Achievements and needs for the climate change scenario framework. *Nature Climate Change*, 10(12), 1074-1084.
<https://doi.org/10.1038/s41558-020-00952-0>
- Olubunmi, O. A., Xia, P. B., & Skitmore, M. (2016). Green building incentives: A review. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 59, 1611-1621.
<https://doi.org/10.1016/j.rser.2016.01.028>
- Ones, D. S., & Dilchert, S. (2012). Employee green behaviors. In S. E. Jackson, D. S. Ones, & S. Dilchert (Eds.), *Managing human resources for environmental sustainability* (pp. 85-116). Jossey-Bass.

- Paskova, M., & Zelenka, J. (2019). How crucial is the social responsibility for tourism sustainability? *Social Responsibility Journal*, 15(4), 534-552. <https://doi.org/10.1108/SRJ-03-2018-0057>
- Raharjo, K. (2019). The role of green management in creating sustainability performance on the small and medium enterprises. *Management of Environmental Quality*, 30(3), 557-577. <https://doi.org/10.1108/MEQ-03-2018-0053>
- Rahman, M. H., Tanchangya, T., Rahman, J., Aktar, M. A., & Majumder, S. C. (2024). Corporate social responsibility and green financing behavior in Bangladesh: Towards sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 32(1), 45-67. <https://doi.org/xx.xxxx/xxxxxx>
- Rajeswari, K., & Suganya, R. V. (2023). Green marketing and its influence on consumer purchasing behaviour. *International Journal of Green Economics*, 17(1), 45-62. <https://doi.org/10.1504/IJGE.2023.10054321>
- Ravikumar, A., Meesala, K. M., & Al Subhi, S. (2022). Community Perception and Attitude towards Sustainable Tourism and Environmental Protection Measures: An Exploratory Study in Muscat, Oman. *Economies*, 10(2), 29. <https://doi.org/10.3390/economies10020029>
- Raza, S. A., Khan, K. A., & Qamar, B. (2023). Understanding the influence of environmental triggers on tourists' pro-environmental behaviors in the Pakistan's tourism industry. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 54, 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2022.12.001>
- Ruepert, A. M., Keizer, K., & Steg, L. (2017). The relationship between corporate environmental responsibility, employees' biospheric values and pro-environmental behaviour at work. *Journal of Environmental Psychology*, 54, 65-78. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2017.10.006>
- Ryu, E. (2011). Effects of skewness and kurtosis on normal-theory based maximum likelihood test statistic in multilevel structural equation modeling. *Behavior Research Methods*, 43(4), 1066-1074. <https://doi.org/10.3758/s13428-011-0115-7>
- Sarfraz, M., Ivascu, L., Abdullah, M. I., Ozturk, I., & Tariq, J. (2022). Exploring a pathway to sustainable performance in manufacturing

firms: The interplay between innovation capabilities, green process and product innovations and digital leadership. *Sustainability*, 14(10), 5945.

<https://doi.org/10.3390/su14105945>

Scott, D., Hall, C. M., & Gössling, S. (2019). Global tourism vulnerability to climate change. *Annals of Tourism Research*, 77, 49-61. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2019.05.007>

Sethi, S., Shah, F. A., Arif, M., & Jan, S. (2020). Mapping the link between corporate social responsibility and sustainable development in the Ayubia National Park Khyber. *Journal of Mountain Science*, 17(1), 1-12. <https://doi.org/10.1007/s11629-019-5551-1>

Shahzad, M., Qu, Y., Zafar, A. U., & Appolloni, A. (2021). Does the interaction between the knowledge management process and sustainable development practices boost corporate green innovation? *Business Strategy and the Environment*, 30(8), 4206-4222. <https://doi.org/10.1002/bse.2865>

Singal, M. (2014). Corporate social responsibility in the hospitality and tourism industry: Do family control and finances matter? *International Journal of Hospitality Management*, 36, 81-89.

Sourvinou, A., & Filimonau, V. (2017). Planning for an environmental management programme in a luxury hotel and its perceived impact on staff: an exploratory case study. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(4), 649-667.

<https://doi.org/10.1080/09669582.2017.1377721>

Su, L., & Swanson, S. R. (2019). Perceived corporate social responsibility's impact on the well-being and supportive green behaviors of hotel employees: The mediating role of the employee-corporate relationship. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 31(1), 265-280.

Su, L., Huang, S., & Huang, J. (2016). Effects of destination social responsibility and tourism impacts on residents' support for tourism and perceived quality of life. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 42(7), 1039-1057. <https://doi.org/10.1177/1096348016671395>

Suganthi, L. (2019). Examining the relationship between corporate social responsibility, performance, and employees' pro-environmental behavior at work with green practices as mediator.

- Journal of Cleaner Production*, 232, 739-750.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.05.295>
- Tamvada, M. (2020). Corporate social responsibility and accountability: A new theoretical foundation for regulating CSR. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 5(1), 1-14. <https://doi.org/10.1186/s40991-020-00044-4>
- Tao, Y.-T., Lin, M.-D., & Khan, A. (2022). The impact of CSR on green purchase intention: Empirical evidence from the green building industries in Taiwan. *Frontiers in Psychology*, 13, 1055505. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1055505>
- Tian, Q., Liu, Y., & Fan, J. (2015). The effects of external stakeholder pressure and ethical leadership on corporate social responsibility in China. *Journal of Management & Organization*, 21(4), 388-410. <https://doi.org/10.1017/jmo.2015.14>
- Tsoutsoura, M. (2004). Corporate social responsibility and financial performance. *Journal of the Center for Responsible Business*, 1(1), 1-24. <https://doi.org/10.2139/ssrn.642762>
- Tuan, L. T. (2018). Activating tourists' citizenship behavior for the environment: The roles of CSR and frontline employees' citizenship behavior for the environment. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(7), 1178-1203.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2017.1330337>
- United Nations World Tourism Organization (2025), *International tourism up 5% in first half of 2025 despite global challenges*, <https://www.untourism.int/un-tourism-world-tourism-barometer-data>
- Vazifehdoust, H., Taleghani, M., Esmaeilpour, F., & Nazari, K. (2013). Purchasing green to become greener: Factors influence consumers' green purchasing behavior. *Management Science Letters*, 3(9), 2489-2500.
<https://doi.org/10.5267/j.msl.2013.08.013>
- Vicente, J. M. (2024). Green tourist behavior analysis and its relationship with the choice of eco-tourism destination: An empirical study. *International Journal of Geoheritage and Parks*, 12(4), 544-557. <https://doi.org/10.1016/j.ijgeop.2024.11.003>
- Wang, S., Du, J., Li, S., He, H., & Xu, W. (2019). Impact of tourism activities on glacial changes based on the tourism heat footprint

- (THF) method. *Journal of Cleaner Production*, 215, 845-853.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.01.120>
- Weerakkody, W. A. S., Johnson, L. W., & Daronkola, H. K. (2022, July). Role of green manufacturing practices on green knowledge and employee green behaviour in the manufacturing sector in Sri Lanka [Conference paper]. 2022 Moratuwa Engineering Research Conference (MERCon), Moratuwa, Sri Lanka.
<https://doi.org/10.1109/MERCon55799.2022.9906220>
- Widyastuti, S., Said, M., Siswono, S., & Firmansyah, D. A. (2019). Customer trust through green corporate image, green marketing strategy, and social responsibility: A case study. *European Research Studies Journal*, 22(2), 83-99.
<https://doi.org/10.35808/ersj/1432>
- Yang, J., Malik, S. Y., Mughal, Y. H., Azam, T., Khan, W., Chuadhry, M. A., Ilyas, M., & Cao, Y. (2023). Assessing the impact of corporate social responsibility, green shared vision on voluntary green work behavior: Mediating role of green human resource management. *Sustainability*, 15(4), 1234-1256.
<https://doi.org/xx.xxxx/xxxxxx>
- Zhang, B., Yang, L., Cheng, X., & Chen, F. (2021). How does employee green behavior influence employee well-being? An empirical analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(4), 1661.
<https://doi.org/10.3390/ijerph18041661>
- Zhang, L., Li, D., Cao, C., & Huang, S. (2018). The influence of greenwashing perception on green purchasing intentions: The mediating role of green word-of-mouth and moderating role of green concern. *Journal of Cleaner Production*, 187, 740-750.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.03.201>
- Zhang, Y., & Berhe, H. M. (2022). The impact of green investment and green marketing on business performance: The mediation role of corporate social responsibility in Ethiopia's Chinese textile companies. *Sustainability*, 14(7), 3883.
<https://doi.org/10.3390/su14073883>

[In Persian]

- Babaei, Y. & Fani, M. (2021). The Effect of Green Human Resource Management on Hotel Employee Environmental Citizenship Behavior and Eco-Friendly Behavior. *Tourism Management*

- Studies*, 16(56), 211-249.
<https://doi.org/10.22054/tms.2021.50812.2286>
- Babaei, Y. , & Sheikhhasani, N. (2025). Evaluation of Factors Affecting the Environmental Performance of Hotel Employees (Case Study: Hotels in Yazd City). *Journal of Tourism Planning and Development*, 14(54), 111-142.
<https://doi.org/10.22080/jtpd.2025.29572.4011>
- Sabokro, M. , saeida ardakani, S. and Kayedian, A. (2021). The Impact of Green Human Resource Management on Environmental Performance Mediated by Enabling Factors in Green Organizational Culture, Organizational Commitment and Environmental Behavior Case of Study: Hotels in Yazd. *Journal of Tourism and Development*, 10(4), 231-247.
<https://doi.org/10.22034/jtd.2020.241976.2097>
- Vahabzadeh Dehkharghani M, Ahmadzadeh H, Manouchehri Miandoab A, Panahi A. Assessment and Analysis of the Sustainability Status of Tourism Indicators in Tabriz Using Tourism Life Cycle Model. *IUESA* 2021; 9 (36) :17-36.
<http://iueam.ir/article-1-1777-fa.html>
- Yousefi, J. , Ziaee, M. , Karimi Alavijeh, M. R. and mahmoudzadeh, S. M. (2023). Explaining social responsibility model in hotel industry: A meta-synthesis approach. *Iranian journal of management sciences*, 17(66), 57-94.
https://journal.iams.ir/article_375.html?lang=en
- Zargham Boroujeni, H. , Babaei, Y. and Sheikh Hasani, N. (2020). The Effect of Social Responsibility on Sustainable Tourism Support in Sarein city. *Journal of Tourism and Development*, 9(4), 169-184.
<https://doi.org/10.22034/jtd.2020.177473.1684>